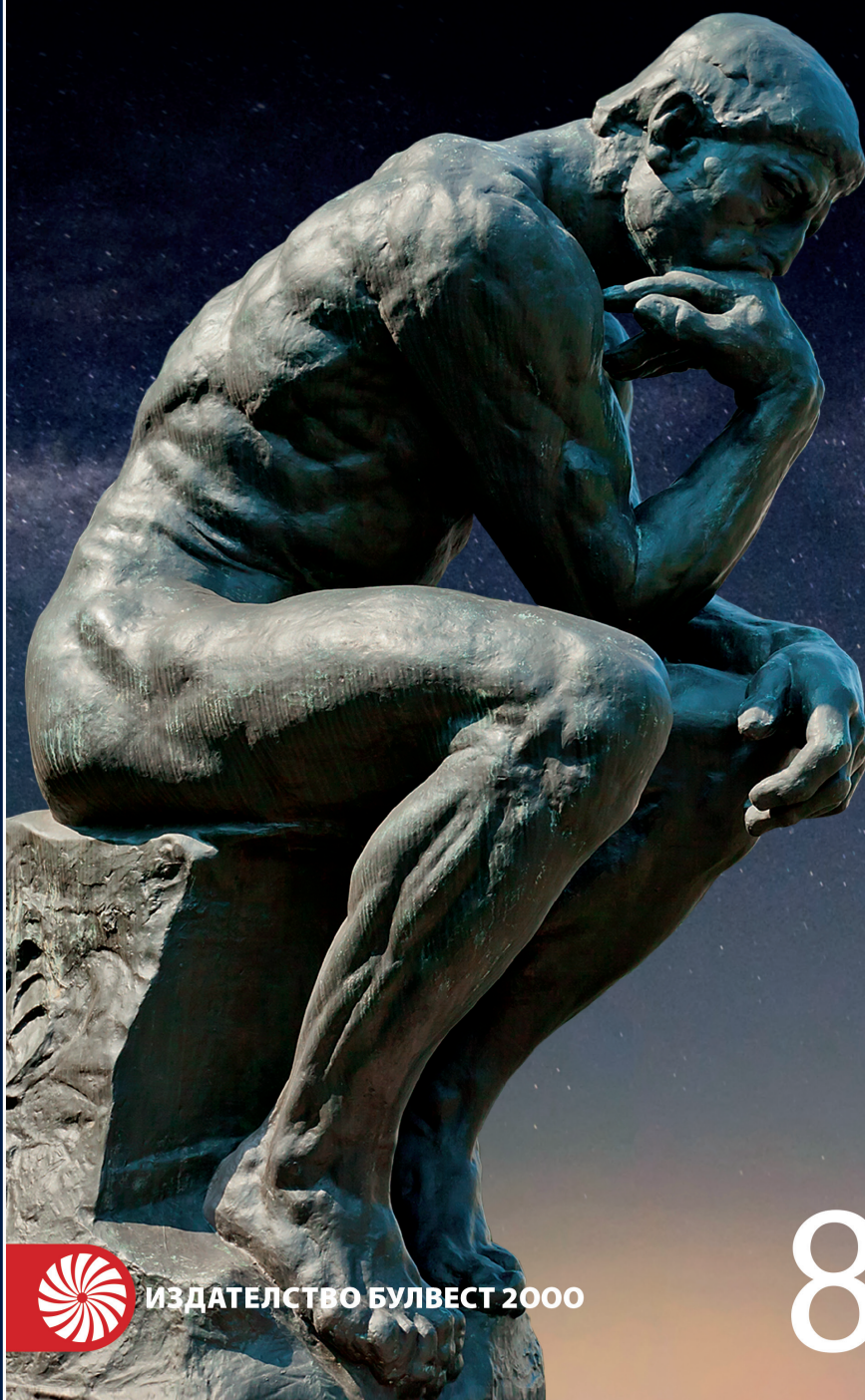

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

ГЕОРГИ КАПРИЕВ • ДЕНИЦА КАПРИЕВА • ДИАНА МАРКОВА

8 КМАС
ДИМОСОФИЯ

ИЗДАТЕЛСТВО БУЛВЕСТ 2000

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ
по ФИЛОСОФИЯ
за 8. клас

Автори

- © Георги Каприев, 2017
- © Деница Каприева, 2017
- © Диана Маркова, 2017

Графичен дизайн

- © Ивац Иванов Христов, 2017

Издателство

- © Булвест 2000, 2017
- ISBN 978-954-18-1058-3

ПРЕДГОВОР

Уважаеми колеги философи,

Тази книга е в подкрепа на обучението по философия в 8. клас и въвеждането на новата учебна програма. Тя е неотменен елемент от учебния комплект на издателство „Булвест 2000“ по философия за 8. клас. Книгата за учителя е по същество част от отворената дискусия помежду ни как да направим обучението по философия по-достъпно и интересно за младата аудитория. Всички ние сме поставени в ситуация на иноватори, които за първи път ще въведат философското образование за тази възрастова група. Ще трябва да се отнесем с разбиране към особеностите на тази възраст: бурните социални отношения, когнитивни и емоционални промени, и умело да насочваме развитието на младите хора. Предвиденото учебно време е ограничено – по един час седмично през всичките 36 учебни седмици. Това беше най-голямо затруднение и предизвикателство за авторския колектив на учебния комплект – как да ограничим и компресираме голямата по обем информация, към която ни се искаше да приобщим учениците и да ги спечелим за философията и психологията. За философия е трудно, както по себе си знаете, да обясни най-кратко уводните теми при навлизането в това море – философията.

Да представим философията като наука, е водещото убеждение за авторския колектив и в този смисъл не сме спестили специфични философски понятия, идеи, формулировки. Същевременно си даваме сметка, че учениците имат право да им се говори на разбираем за тях език. Учебното съдържание, което предлагаме, е добре структурирано, смислово наситено и прави редица съдържателни вътрепредметни и междупредметни връзки. Успешно е осъществено взаимоотношението наука – културно-образователна област – учебен предмет – учебна програма в контекста на философията на себепознанието.

Учебният комплект осигурява модерно и динамично преподаване и синхрон между планираните в новата учебна програма цели, очакваните резултати и придобити компетенции и идеите на авторския колектив.

Информационните единици са представени разнообразно и достъпно, в различна форма и с оглед на осигуряване на различните познавателни равнища.

Иновативни и интерактивни техники предлагат още една възможност за по-атрактивно представяне на учебното съдържание и предполагат по-голяма активност на ученика в процеса на обучение.

От авторите

ОСОБЕНОСТИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ФИЛОСОФИЯ В 8. КЛАС

Обучението по философия за 8. клас по нова учебна програма започва в началото на учебната 2017–2018 г. (Приложение №23 към т.23). Неговата основна цел е да подпомогне личностното развитие и себепознание на учениците чрез развиване на умения за самостоятелно, критично и творческо мислене. Формирането на личната идентичност като основна екзистенциална задача на младите хора в тази възраст се насърчава чрез:

1. запознаване с възможностите на философското познание за осмисляне на всекидневния опит;
2. изучаване и прилагане на психологически модели за себепознание и развитие.

Обучението по философия в средното училище се основава на ценността и авторитета на философската традиция и се ръководи от следните принципи:

- съгласуване с нуждите и интересите на ученика;
- диалогичност; интерактивност и интерсубектност в образованието;
- развитие на ключови компетентности;
- партньорство;
- развитие на класа и училището като демократични общности.

Учебното съдържание по философия в 8. клас обхваща три тематични области

- Познание и реалност,
- Личност и себепознание,
- Основни познавателни и функционални компетентности.

Учебното съдържание е структурирано около четири глобални теми. Обучението започва с темата „Що е философия?“ – кратко въведение в спецификата на философията като „любов към мъдростта“, историческото начало на философията и типични екзистенциални ситуации, в които могат да възникнат философски въпроси. Втората тема „Личност и себепознание“ представя различни антропологически и психологически подходи към изследването на човека. Третата основна тема „Междупersonални отношения“ дава възможност за изследване на социалните роли, които личността играе в процеса на типични междупersonални взаимодействия – общуване, споделяне на емоции, живот в група, работа в екип. Четвъртата основна тема „Личност и со-

циална среда“ разглежда влиянията на социалната среда върху човешката личност чрез понятията *конфликт, агресия и психично здраве*.

Приоритет е постепенното изграждане на умения и „преносими“ компетентности (Виж таблица от Учебната програма по философия за 8. клас – общообразователна подготовка), които се формират в процеса на обучение по философия, но са напълно преносими и приложими и в други съдържателни области. Тези компетентности се въвеждат и упражняват на начално ниво в 8. клас, като се очаква да бъдат развити напълно в края на 10. клас. Овладяването на умения като приоритет се проявява в предвиденото съотношение между броя на часовете за нови знания и този за практически дейности и упражнения. Така например от общия брой часове, за нови знания са предвидени 39%, за практически дейности и упражнения – 45, за обобщение – 5%, за контрол и оценка на знанията – 11%. Съотношението при формите на оценяване също отразява очакването като резултат да се отчитат и практическите умения на ученика.

Изпълнението на целите на обучението по философия в 8. клас изисква прилагането на интерактивни методи на преподаване и последователно възлагане на разнообразни групови задания.

Учебното време е разпределено между уроците за ново знание, за практически упражнения и умения, за обобщение, за контрол и оценка на знанията. *Като иновация и приоритетно са развити уроци за практически упражнения и умения*. Предвидени са два урока за обобщение на философския и психологическия раздел в учебника. Специално са разработени и два урока за контрол и оценка на знанията, плюс два урока за регистриране на входящото ниво на подготовка на учениците и на изходното им ниво в края на учебната година. Урочните единици покриват четирите глобални теми и планираните практически упражнения и умения във връзка с познавателните и функционални компетентности: анализ на философски текст, създаване на аналитичен текст, участие в дискусия, анализ на казус, работа по проект.

Новата учебна програма по философия за 8. клас определя обема и структурата на учебното съдържание и *изразява концепцията за образование като логически, психолого-педагогически и методически конструкт*.

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРЕДИМСТВАТА НА УЧЕБНИЯ КОМПЛЕКТ

Учебникът по философия за 8. клас отразява намеренията на авторския колектив да предостави на учителската колегия учебник, който е *написан сериозно, увлекателно, диалогично*. Той отговаря на ДОС и новата учебна програма по философия за 8. клас – общообразователна подготовка. Съдържанието на учебника, графичният дизайн, полиграфическото изпълнение на книжното тяло и електронното издание на учебника са съобразени с ДОС 12 за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала.

Учебникът е философичен – представя темите и авторитетите във философията и психологията с прецизно подбран материал, интересни текстове и истории, на добър философски език и ефективно зададени въпроси, провокиращи мисленето и подпомагащи осмислянето на личния опит.

Учебникът по замисъл е демократичен – задачи и отворени въпроси предполагат формиране на лична позиция по редица проблеми и подпомагат ученика сам да оценява и мобилизира собствените си психични и емоционални ресурси за личностно развитие и реализация. Една нишка преминава през поставените задачи и въпроси – тази за *подобряване на чувствителността и разбирането към проблемите на хората, застрашени от социално изключване*, като деца и възрастни с увреждане и др.

Структурата на всяка урочна единица за нови знания е решена чрез множество рубрики: „Речник“, „Въпроси за размисъл“, „За начало“, „Във фокус“, „Енциклопедия“, „Любопитно“ и др., всяка от които е функционално обвързана с изучаваното в конкретния час учебно съдържание.

Уроците за практически упражнения също изцяло са изградени на принципа на рубрикирането, което предполага бърза и лесна ориентация в това какви задачи ще се решават във всяка от рубриците и съответно какви практически умения ще се усвояват или затвърждават. Включени са и рубрики с препратки към киното, литературата и другите изкуства с произведения, близки както до интересите на осмокласниците, така и пряко подпомагащи осмислянето по достъпен начин на учебното съдържание.

Множеството междупредметни връзки осигуряват различния каузален контекст на идеите и благоприятстват преноса на знания в други сфери. Философското мислене и подход са творчески по отношение на утвърдени научни методи, с начина на поставяне на въпросите и различните ракурси към проблемите.

Специална рубрика „Музеите – места за знание“ изтъква *възможности за обвързване на учебното съдържание с практически задачи, свързани с посещение на музеи или на техните електронни сайтове*. Така общуването с миналото, изследването на факторите, повлияли личностното израстване на наши видни исторически личности и писатели, влиянието на технологиите за развитие на комуникациите се превръщат в част от обучението.

Търсената по-широка практическа приложимост на знанията е съществено предимство на целия учебен комплект. И нека не забравяме, колкото и да сме свързани с модела на класическото философско образование, че тенденцията в новата учебна програма е съществено да се увеличат часовете за практически дейности и умения.

Учебникът има свое електронно издание, което ще е в полза на учителите и учениците, които предпочитат да ползват предимно компютъра или обичат да визуализират учебното съдържание. Трябва да се отбележи, че електронното издание не дублира напълно печатното, а в много отношения го допълва и доизяснява, благодарение на възможностите на електронните ресурси към него.

Работните листове към учебния комплект предлагат голямо разнообразие от упражнения, които трябва да регистрират нива на усвояване на знанията: описание, анализиране, сравняване, интерпретиране, дискутиране, креативно мислене, самостоятелно изследване. Те са обвързани с уроците за нови знания в учебника, т.е. задачите и упражненията в тях не са самоцелни, а улесняват разбирането на новите понятия и тяхната смислова употреба. Преобладават писмените задачи, но те предполагат и работа с учебника, с неговото електронно издание и в интернет. Визира се една зона на актуално развитие на учениците, като е планирано обучение в знание и умения, изпреварващи развитието на учениците и подпомагащи процесите на събуждане, проявяване и функционална пригодност, които са в стадий на съзряване. Поставените задачи имат елемент на сложност и предизвикателство и не могат да бъдат решени с налукване. Това ще подпомогне и възможността за обективно оценяване на учениците.

Нека напомним, че учебното време е изключително ограничено – 36 учебни часа, разпределени по един час седмично през 36-те учебни седмици. Това предполага учителят предварително да се запознал с предимствата и възможностите за преподаване на учебния материал в целия учебен

комплект, който предлагаме. Става дума за учебното съдържание и разнообразните използвани методи, подходи и задачи за неговото усвояване. Различните по характер задачи ще помогнат на преподавателя да реши своя проблем с различната динамика на работа в различните паралелки; с ученици, които мислят по-бавно или по-бързо, както и с възлагането на групови задачи и изследователски проекти за домашна работа.

Деятелностите за развитие на преносимите компетентности се осъществяват в часовете за практически дейности и умения през цялата учебна година, по повод на всички теми от двете съдържателни области. В друга таблица от учебната програма са

посочени примери за конкретни дейности, които допринасят за развиването на комплексните преносими компетентности. (Виж Таблица за компетентностите от учебната програма)

В зависимост от досегашната информираност на учениците е възможно обучението по философия да е предизвикателство за част от тях, но затова са предложени не малко рубрики и задачи за упражняване на основните въведени понятия и практически проекции на идеите. *Очакването е учениците да осмислят своя досегашен опит, но и да отидат отвъд него; да разширят своя кръгзор, но и да открият нови хоризонти и възможности за личностно развитие.*

СЪДЪРЖАНИЕ НА УЧЕБНИЯ КОМПЛЕКТ

Учебникът отговаря убедително на основното очакване по учебна програма за философско осмисляне на всекидневния опит, себепознание и личностно развитие. Същевременно задоволява потребностите и интересите на учениците от диалогичност, интерсубективност, интерактивност, а именно – от едно по-достъпно и интересно представяне на учебния материал, с допълваща информация и задачи, с обогатяващи текстове, с множество интересно и ефективно поставени въпроси.

Учебникът представя сравнително широко философската традиция, като представя в 14 урока за нови знания 14 основни теми, предвидени по учебна програма, а именно:

1. Философия, мъдрост, знание
2. Философско познание, частни науки, религия, светоглед
3. Мит и философски логос
4. Философия и философстване
5. Личностната идентичност като философски проблем
6. Индивид и личност
7. Подходи за изследване на човека
8. Основни психологически възгледи за човешката психика и поведение
9. Самооценка и мотивация
10. Личностно развитие
11. Общуване
12. Социални групи и роли
13. Конфликти
14. Психично здраве и зависимости

Формирането и тренирането на практически и функционални умения е планирано и разработено в 11 урока от учебника, за които са предвидени 16 учебни часа.

1. Анализ на философски текст
2. Създаване на аналитичен текст (философско есе)

3. Философска дискусия
4. Анализ на казус
5. Разработване и презентирание на проект
6. Философията и митологията – вечните спътници на човека
7. Личност и идентичност – най-важната задача пред човека
8. Себепознанието – условие за успешна реализация
9. Умението да общуваме – важна част от нашите социални компетенции
10. Как се решават конфликти
11. Психичното здраве и превенция на зависимостите

Уроците за обобщение са два: „Философията и ние“ и „Психологията и ние“. Те са структурирани с въпроси и отговори, като целта е да се припомни съдържанието на важни конкретни понятия, но и да се постигне ниво на обобщеност, синтез и интегритет на знанията.

Уроците за контрол и оценка на знанията са 4 (включително за регистриране на входящо и изходящо ниво на знанията). Независимо от първоначалната съпротива в колегията учебни тестове да се използват като основен метод за оценяване по философия, този метод се наложи. През годините беше създавана банка от тестове за текущо (в края на първия учебен срок) изпитване или такова в края на учебната година. Тласък в това отношение дадоха разработените матуритетни тестове. И четирите урока за контрол и оценка на знанията в учебника са разработени в тестова форма. В тях има въпроси, свързани с различни нива на усвояване на знанията, като част от въпросите са закрити, т.е. ученикът трябва да посочи един верен според него отговор; част от въпросите са отворени – дават възможност за изразяване

на лично мнение и за интерпретиране. Тестовите включват и по един текст с въпроси към него, с цел да се оцени способността на ученика да разпознава основната философска тема или проблем в текста, да открива авторската теза и да формулира своя. След проверка и оценка на попълнените тестове следва учителят да коментира постигнатия напредък при някои ученици, както и затруднения при други, да коригира и отработи масово допуснати грешки, да направи обратната връзка за себе си относно управлението на обучителния процес. Да не забравяме, че оценката има не само обучаваща функция, а и възпитателна – ученикът трябва да разбере причините за успеха или неуспеха на учебната дейност и да бъде подпомогнат в ситуацията на неуспех. Добре е учениците предварително да бъдат информирани за критериите за оценка на техните знания, умения, напредък, а именно: тяхната философска грамотност (познаване на основните въведени понятия и тяхната употреба, най-значимите идеи и концепции за психиката на човека и неговото личностно развитие, както и тяхното практическо приложение), убедителност (умеят ли да изтъкват основанията за своите твърдения) и оригиналност на мисленето.

Учебникът няма обособена част от типа Антология, но предоставя много смислово свързани с учебното съдържание текстове с поставени въпроси към тях. Те доизясняват основните въведени понятия, обогатяват и подпомагат упражняването на аналитичните и интерпретативни умения на учениците. Текстове са представени в рубриците след уроците за ново знание: „За начало“, „Във фокус“, след уроците за практически умения – рубриците „Анализ на текст“, „Ти тълкуваш“, както и в работните листове – „Аз интерпретирам“, „Мога да сравнявам“, „Изток – Запад“ и др. Работата с философските текстове е от особено значение за усвояването на философския език. Предоставена е и възможност за работа и сравнение на два текста, които интерпретират една и съща философска тема/проблем.

Електронното издание на учебника следва структурата на печатното му издание, без да го повтаря. То допълва и онагледява учебното съдържание, улеснява възприемането му чрез таблици, схеми, мултимедийни продукти – презентации и пр. В него се предлагат електронни ресурса за илюстриране и упражняване на учебното съдържание, повече изображения, линкове към различни

сайтове, видеоклипове и филми. Електронното издание на учебника се очаква да съвмести образователната и развлекателната функция, като разнообрази начина на информиране и активизира учениците да ползват и развиват своите ИТ компетенции и умения.

Работните листове гублират темите на уроците за нови знания и предлагат голямо разнообразие от упражнения, които трябва да регистрират нива на усвояване на знанията: описание, анализирание, сравняване, интерпретиране, дискутиране, креативно мислене. Рубриката „Упражнявам понятията“ предвижда предимно задачи за поставяне на пропуснатите думи, конструиране на мисли; рубриката „Аз мисля, че...“ предполага ученикът да продължи зададена насока на размишление; рубриката „Мога да сравнявам“ предполага съпоставка между двойки опозиции понятия или групи въведени по учебна програма понятия; в рубриката „Интерпретирам“ в голяма част от задачите ученикът трябва да се запознае с философски текст и да интерпретира основната теза или послание в него. Рубриката „Изток – Запад“ е в плюс за тези, които гледат по-широк светоглед и имат интерес към идеите на източната философия. В рубриката „С усмивка“ се предлагат поредица от анекдоти, интерактивни и ролеви игри, които предполагат включване на повече участници, формиране на собствена позиция, влизане в различни социални роли и взаимно опознаване.

Книгата за учителя е посветена на организация на обучението по философия в VIII клас, в контекста на новите образователни реалности и учебна програма. Представено е годишно тематично разпределение, съобразено с новите изисквания на МОН, което ще е в полза на планирането на работата през учебната година и спазването на изискваното съотношение между уроците за нови знания, за практически дейности и умения, за контрол и оценка, и за обобщение. В табличен вариант се предлагат кратки методически разработки на уроците за нови знания, за практически дейности и умения, и за обобщение.

Уважаеми колеги, Всички наши насоки имат препоръчителен характер за Вас, вие имате свободата да очертаете непосредствени цели на уроците, специфични задачи, да използвате допълнителна литература и средства, подходящи за аудиторията; да промените технологията на урока, да апробирате свои иновативни идеи и решения.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ТЕХНОЛОГИЯ, ЗАЛОЖЕНА В УЧЕБНАТА СИСТЕМА ПО ФИЛОСОФИЯ ЗА 8. КЛАС

„Педагогическата технология“ като замисъл трябва да подобри и структурира образователната среда, като представя обучението процесуално и като съвкупност от техники, реализиращи класическите педагогически методи. Тя винаги предполага цел, система от действия на учителя и ученика, позоваване на научни идеи, критерии за оценка на резултатите, някои ограничения и постигане на резултати. Всичко това изисква предварителен подбор на подходящи подходи, методи, средства и техники по отношение на целта и на очакваните резултати. Това потвърждава и оценката на резултатите – една необходима обратна връзка за преценяване на ефективността на обучението. Предполага се и насочено към личността планиране и обучение.

Основните планирани резултати и компетентности се постигат чрез разнообразни дейности в рамките на часа и извън него: работа с учебния комплект и максимално прилагане на неговия инструментариум; философски дискусии, тренинг за развитие на комуникативни и социални умения, и справяне с конфликтни ситуации; създаване на аналитичен текст; участие в интерактивни и ролеви игри, гледане на филми, посещения на музеи.

Методи и подходи за преподаване и улесняване усвояването на учебното съдържание:

- лекция, беседа;
- демонстрация, илюстриране на учебния материал;
- IT подход – работа в интернет и с електронни ресурси;
- подход на добър баланс между теоретическо и практическо обучение;
- подход на корекция и подпомагане на разбирането;
- ефективно задаване на въпросите;
- подход на степени в усвояване на знанията;
- подход на развитие на класа като общност – по посока на споделеност, разбиране и зачитане на едни и същи ценности, солидарност, търпимост и подкрепа, лидерство;
- подход за ориентация на личността и тази на характера към социалната отговорност;
- подход на усвояване на адекватни на социалната роля и решенията модели на поведение;
- интерактивен подход при въвеждане и отработване на нова тема;
- насърчаване на всички аспекти на общуването.

Методи и подходи за контрол и оценка на знанията:

- учебни тестове и тестове за измерване на коефициента на интелигентност;
- фронтално изпитване;
- възлагане на индивидуални и групови задачи за изследване на дадена тема/проблем;
- участие в дискусии по теми с обществена и личностна значимост;
- възлагане на задачи за определено време;
- демонстриране на вербални и комуникативни умения;
- задачи за формиране на функционални умения;
- самооценка.

Похвати/начини:

- поставяне на групови задачи, които предполагат усилие, обсъждане, стигане до общо решение, представяне на работата в групата;
- съчетаване на учене и игра, с превес на удоволствието от преживяното;
- превръщане на принципа „Аз печеля – ти печелиш“ в основен мотив при вземане на решения;
- създаване на емоционално наситени ролеви ситуации и игри;
- подпомагане процеса на целеполагане и планиране с оглед на саморазгръщането на личността и др.

Форми и средства:

- работа с философски текстове;
- използване на средствата на изкуството за себеизразяване и общуване, Арт-терапия;
- посещения на музеи;
- усвояване на модели на поведение, олицетворяващи солидарност – да разберат, че всеки е ценен; че заедно са сила, че Доброто поражда Добро, че има алтернатива на антагонизма;
- Сократична беседа;
- класическа и панелна дискусия;
- интерактивни техники като „Асоциативен облак“, „Снежна топка“, „Световно кафене“ за описание на понятията и доближаване до тяхното съдържание.

Работа с печатното издание:

Структура на учебника: Тя следва изискванията на учебната програма по философия за 8. клас – общообразователна подготовка, с предвидените теми, ключови понятия, и отговаря на очакваните като резултати от обучението умения и компетенции.

Видове уроци и начин за работа с тях:

– Уроци за нови знания – 14 на брой, с обособени теми и подтеми. Новите понятия са разяснени в урока и са отчетливо и ясно дефинирани в рубрика „Речник“. Текстове и задачите в рубриката „За начало“ имат функцията да доизяснят основните въведени понятия чрез различни ракурси към темата/проблема; а рубриката „Във фокус“ предоставя допълнителна информация и силна авторова позиция по темата. Рубриката „Енциклопедия“ разширява и дава по-широк културен контекст на учебната информация, по-общ поглед към обхванатите теми/проблеми. „С усмивка“ е заглавието на рубриката за отмора – в нея могат да бъдат прочетени анекдоти или инструкция за игра.

– Уроци за практически дейности и умения – 16 на брой, представени в 11 теми, като 5 от тях са за функционални умения. Рубриките в тях са както следва: „Анализ на текст“ – предоставя възможности чрез подбор и анализ да се отработят основни въведени понятия, свързани с темата; в рубрика „Ти тълкуваш“ отново чрез работа с философски и литературни текстове, в които отговорът не следва лесно, учениците се стремят към тълкуване и разбиране, свързване на идеите с личния опит, според възможностите си – интерпретират. В рубрика „Време за дискусия“ се предлагат теза и антитеза или опорни точки за дискутиране на тема или аспект от нея. А рубрика „В действие“ предоставя различни интерактивни игри за описание, за конструиране на мисли, за влизане в роля. Трябва да се отбележи, че рубриките в уроците за практически упражнения и умения в психоложката част от учебника следват малко по-различна логика. В тях рубрика „Социална лаборатория“ предлага голямо разнообразие от задачи за практическо приложение на учебното съдържание и отнасянето му към личния опит.

Развитието на функционални умения в часовете по философия в 8. клас е планирано и методически развито в част от уроците за практически дейности и умения. Тези умения осигуряват възможност ученикът да провери практическата приложимост на придобитите теоретични знания, придават гъвкавост и насоченост на ума, аналитичност и потребност за дискусия, способност за пренос на знания от една област на знание в друга. Усвояването на функционални умения е проекция и на обучението, и на разширяващия се социален опит на учениците. Те показват философската грамотност и стила на мислене на ученика. Както вече беше коментирано, заниманията с философия не са някаква интелектуална игра и наслада. Те придават насока на аналитичност и креативност на мисленето в подхода към различни теми и проблеми.

Уроците за функционални умения са планирани еднотипно: първо се разяснява самото умение; второ, дават се стъпките за правилното му изпълнение; трето, следва илюстриране на стъпките чрез философски текстове, разработени казуси, проектни идеи. Посочени са и често допускани слабости/грешки.

Какви са смисловите акценти и практическата полза от 6-те урока за функционални умения?

Първият от тези уроци е посветен на анализа на философски текст. Това умение е в основата на понятийно свързаното знание и осигурява напредъка във философското ограмотяване на ученика. В урока се следват стъпките при анализ на философски текст: разпознаване на текста като философски, разпознаване на основния проблем и на основните въпроси, които авторът си задава, извеждане на ключови понятия в текста и установяване на приведените аргументи, преценка на текста в контекста на цялостния творчески път на автора и с оглед на епохата, в която е създаден. Предложеният философски текст за анализ в учебника е сериозно предизвикателство, и представя една от антиномите на разума из „Критика на чистия разум на Иммануел Кант

Вторият урок за развитие на функционални умения е посветен на създаването на аналитичен текст (философско есе) – умение особено важно с оглед на писмената изява на учениците и налагащата се практика при кандидатстване и обучение във ВУЗ все по-често да се възлагат учебни задачи от този тип. Писането на философско есе предполага добра писмена и обща култура, техника за структуриране и разгръщане на текст, умения да се формулират теза и аргументи, релевантни на тезата. Това не е лесна работа, но считаме че в контекста на различните рубрики и задачи за дискусия, мислене по аналогия и в контрапункт учениците придобиват тренинг да обосновават твърденията си и все по-убедително да развиват аргументация. В урока са представени препоръчителните стъпки в създаването на аналитичен текст (философско есе): философско осмисляне на темата/проблема, структуриране на текста, уверен увод, формулиране на теза, изложение с характер на логически свързан текст, с формулирани аргументи и илюстриране с примери, заключение. Поставена е практическа задача по няколко философски фрагмента на класици на философията.

Третият урок за развитие на функционални умения разяснява особеностите на участие във философска дискусия. Стъпките за водене на дискусия са илюстрирани чрез диалога на Платон „Големият Хипий“, посветен на природата на красивото. А стъпките са съответно: обявяване на темата на

дискусията и нейното прецизно формулиране, обявяване на собственото схващане и предлагане на аргументи, с които го обосноваваме, коментар на доказателствата на другата страна и търсене на доводи срещу тях, изслушване на всички аргументи и улавяне на допуснати логически грешки, приемане на една от тезите или обявяване на всички тези, без да се издига теза – фаворит. Поставена е практическа задача с поставени теми за организиране на дискусия. Участието и тренирането във водене на дискусия е важна част от демократичната култура. Нагласата да водиш диалог с Другия, с оглед именно на неговата различност, е важна предпоставка. Необходими са и умения за изслушване, за разбиране твърденията на Другия, за обосноваване доизграждане на тезата или за оспорването ѝ.

Четвъртият урок за функционални умения въвежда материята и начина за решаването на казус – умение, важно за решаване на проблемни ситуации и генерирането на обосновани решения. Представени в последователност са стъпките за решаване на казуси: изследване на реалната проблемна ситуация с наличните конфликти и дилеми, анализират се причините за проблема, аргументират се възможни действия и последиците от тях, предлагат се възможни решения или логически обосновани допускания, формулират се алтернативни решения по казуса. В урока е поставена практическа задача, свързана с анализ на два казуса, свързани с ученическото битие. Решаването на казуси е една много добра тренировка за обективизиране на случая, разпознаване на заинтересованите страни, разграничаването на правната от моралната страна на въпроса и пр.

Петият урок, свързан с предвидените по учебна програма функционални умения, е посветен на голя-

мата социална стойност, разработването, реализирането и публичното представяне на проект. В урока са описани стъпките за разработване на учебен проект: определяне на проблема и на целевата група, в чиято полза ще се реализира проектът, сформирание на екип за работа по проекта, формулиране на целите и задачите на проекта; пълно описание на проекта, включително дейностите, отговорностите на всеки член на екипа, срокове, вида на крайния продукт; отчитане на наличните ресурси, осъществяване на дейностите, изготвяне и представяне на крайния продукт и публично информирание за резултатите и ползите от проекта. Поставена е практическа задача за разработване на проект, който да реши проблем на училищната общност. Поставен е акцент на това функционално умение, поради тенденцията решаването на проблеми все по-често да се финансира на проектен принцип, т.е. за определено време, с ясен бюджет и измерими резултати. Актуална е потребността повече граждански идеи и инициативи да се трансформират в проектна форма – като се приоритизират проблемите, като се търсят решения за различни целеви групи, като се планират обучения и дейности за устойчиво развитие, с оглед на човешките ресурси и екологичния фактор. Затова публичността е важна за реализирането на проектите – тя осигурява привличане на информирани поддръжници и обществена подкрепа, променя нагласи, задава оптимистична перспектива за промяна и хуманизиране на социалната среда.

Успешното провеждане на тези уроци може да се окаже начало и тласък за участие на младите хора в публичната сфера, за мотивирано развитие на техните идеи в проектна форма и представянето им в публична среда и пред медиите.

МЕТОДИЧЕСКИ НАСОКИ И РАЗРАБОТКИ НА УРОЦИТЕ

Тема: Философия, мъдрост, знание – нови знания

План на урока	1. Що е мъдрост 2. Човешкото знание. Критерии за действително знание 3. Предпоставки за знанието и философията 4. Поява на философията като съвкупно човешко знание
Опорни знания и умения, основни понятия	Познания, свързани с историята на Античния свят. Възникване на философията; философията като стремеж към мъдрост; първите философи. Натрупването и съхраняването на знание като основна черта на човешкото битие и като фактор за развитие на културата. <i>философия, мъдрост, знание, начало (архе), рефлексия, емпирия, априори</i>
Актуализиране на знания, умения	Необходимо актуализиране на знания по история: историята на Древна Гърция, Рим, типове държавно устройство, демокрацията, античното полисно общество, римското право; знания по литература: древногръцката митология; знания по изобразително изкуство – особености и шедеври на античното изкуство.
Съдържателни акценти	1. „Мъдростта по човешка мярка“ или как човек търси мъдростта със силата на разума. 2. Човешкото познание като резултат от целенасочено познавателно усилие и като процес на натрупване на знания. 3. Способността за рефлексия и обхващането на действителността в мисли, историчност на мисленето и изразяването.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Интерактивна игра, презентация
Допълнителни задачи	Изследване на живота на древногръцките философи.
Задачи за контрол	Въпроси за размисъл, работа с текст и въпроси към него; задачи за поставяне на липсващите гуми, сравнение, спорене и интерпретиране в работния лист към темата.

Тема: Философско познание, частни науки, религия, светозглед – нови знания

План на урока	1. Предмет на философията 2. Науката. Критерии за научност 3. Религията. Сакрализацията като различен дискурс за обяснение на света и Сътворението, на познанието 4. Светозгледът 5. Философските въпроси като основа за формиране на светозглед
Опорни знания и умения, основни понятия	Първите философи и мъдростта като знание за началата и причините, в непосредствено отношение към неизменното и вечното. Представа за предмета на философията. Как е дискутиран въпросът за предмета на философията? Вярата в божественото като основа на религията. Институционализиране на религията през ранното средновековие. Видове светозглед в контекста на философията, религията, различните култури, традиционното общество. <i>битие, вяра, светозглед</i>
Актуализиране на знания, умения	Необходимо актуализиране на знания по история за влиянието на църквата и функционалната система от догми и религиозни практики, както и за развитието на научното познание в области като астрономията, географията, историята. Знания по литература, свързани с фолкора и космологическите приказки и митове.

Съдържателни акценти	1. Философията изучава цялото и неговите граници; тя е наука – системно единство от познания и аргументи. 2. Науката възниква като отговор на развитието на гравската култура и необходимостта от специализирано знание; тя има конкретен предмет, принципи, води до проверими и повторими резултати. 3. Религията има светогледен характер; позовава се на вярата в свящото, като жизнен акт. 4. Философските въпроси и отговори имат съществена роля за изграждането и характера на светогледа.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Интерактивни игри за разпознаване и интерпретиране, за конструиране на мисъл върху понятие
Допълнителни задачи	Описание на основните понятия чрез техниката „Асоциативен облак“ – освобождаване съзнанието и свободно направени асоциации, свързани с тях.
Задачи за контрол	Степен на справяне със задачите от рубриците в учебника: въпроси за размисъл, работа с текстове и въпроси към тях; задачи за поставяне на липсващите думи, сравнение, спорене и интерпретиране, разпознаване на типове светоглед, илюстрирани от различни литературни текстове в работния лист към темата.

Тема: Мит и философски логос – нови знания

План на урока	1. Митът 2. Митология и философия 3. Архе и логос
Опорни знания и умения, основни понятия	Познания за древногръцката митология: що е Хаос, Космос, Бог, герой и пр. Митовете в отговора на въпроса за произхода/генезиса. Логосът като източник на ред, познания за римското право и законите, обществената закономерност като подобие на природната целесъобразност и вселенския пантеизъм. <i>мит, логос, природа</i>
Актуализиране на знания, умения	Знания по литература за древногръцките митове; митове за сътворението на света от българския фолклор.
Съдържателни акценти	1. Митологията внушава съпадението между природа, космически принцип и социални отношения. 2. Философското се „таи“ в митологичното. 3. Логосът вкарва закономерност в хаоса. Преходът от мита към логоса не отменя ролята на митологията.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Посещение на музей
Допълнителни задачи	Гледане на филми и философски коментар на техния сюжет. Прилагане на техниката „Снежна топка“ чрез насочване на вниманието например към понятието „мит“, като всеки следващ посочва характеристики, присъщи на мита, и така внася съдържателност в описанието на понятието.
Задачи за контрол	Степен на справяне със задачите от рубриците в учебника и в работния лист към темата: въпроси за размисъл, работа с текстове и въпроси към тях; задачи за поставяне на липсващите думи, сравнение, спор и интерпретиране в задачи, поставени от учителя.

Тема: Философия и философстване – нови знания

План на урока	1.Начала на философията: знанието за собственото незнание, удивлението (учудването), съмнението. 2. Граничните ситуации като условие за философстване от границите на човешкия опит. 3. Философстването като модус на човешкото съществуване. 4. Философията – теоретичен израз на опита за философстване.
Опорни знания и умения, основни понятия	Философията не се задоволява с всекидневното мислене, баналните констатации. Философията е лично дело и мотивация; жив диалог с авторите от миналото. Философията започва с удивлението, първичното незнание, съмнението. <i>удивлението (учудването), съмнението</i>
Актуализиране на знания, умения	Необходимо актуализиране на знания по история на античността, за философи като Сократ, Платон и Аристотел и техни възгледи за човека и обществото.
Съдържателни акценти	1. Философстването като особен и уникален жизнен опит. 2. Философията като опит чрез понятията да се изрази опитът от философстване. 3. Чудото отстранява философа от видимото; той различава реално от фантазно, действително от илюзорно, и открива битието.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Интерактивни игри
Допълнителни задачи	Прилагане на техниката „Асоциативен облак“ за описание на въведените понятия.
Задачи за контрол	Степен на справяне със задачите от рубриците в учебника: въпроси за размисъл, работа с текстове и въпроси към тях, описание, разпознаване на философска тема/проблем, сравнение, спорене, интерпретиране.

Тема: Философията и митологията – вечните спътници на човека – практическа дейност

План на урока	1. Упражняване на философстване и осмисляне на негови аспекти, различни от познавателния. 2. Упражняване на тълкуване и интерпретиране (по фрагменти на Хераклит). 3. „Митът за пещерата“ на Платон – изучаване, тълкуване, дискутиране въз основа на текст и форми, базиране на мита за пещерата.
Опорни знания и умения, основни понятия	Артефакти и свидетелства за елинистичната култура. Интелектуалният и етически аспект на философстването. Идеите за диалектиката у Хераклит. <i>митология, философия, философстване, Сътворение</i>
Актуализиране на знания, умения	Познават понятията <i>мит, митология, митологичен цикъл, митологичен герой</i> . Разпознават основните функции на митовете в древните общества; типове митове: за сътворението, за богове, за герои; митологичен пространствен и времеви модел; божествата от Олимпийския пантеон. Разпознават сюжети и персонажи от старогръцката митология: Прометей, Пандора, Парис, Ахил, Елена, Егип; познават историята за Троянската война в цялост, на чийто фон ще се разглежда „Илиада“, и предисторията от Тиванския цикъл, която е важна за разбирането на „Антигона“.
Съдържателни акценти	1. Етическият и житейско-практически смисъл на философията. 2. Различаване на илюзорно и действително по „Мита за пещерата“ – всичко видимо, сентивно е част от света на сенките. 3. Възникването на философията в контекста на елинистичната култура.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работа с работен лист към темата, електронни ресурси, интернет източници
Допълнителни дейности	Гледане на филми, базирани на мита за пещерата, и филми, посветени на митологични герои и съвременни герои (от комиксите). Посещение на близък археологически музей.

Допълнителни задачи	Разпознаване на философски идеи в „Илиада“ на Омир и във филма „Троя“. „В действие“ – описание на основни понятия като „мит“ и „Сътворение“ чрез техниката „Снежна топка“. Писане на философски коментар върху гледан филм, опирайки се на „Мита за пещерата“ или на сравнение между съвременен (от комиксите) и митологичен герой.
Задачи за контрол	Степен на справяне със задачите от рубриците в учебника: анализ на текст, тълкуване, дискусия, писане на философски коментар или есе върху филм.

Тема: Личностната идентичност като философска тема – нови знания

План на урока	1.Тялото 2. Душата. Хипотези за същността на душата 3. Телесно-душевно еднство на човека
Опорни знания и умения, основни понятия	Познания за културата на Ренесанса. Тялото като веществената структура на човека. Пантеизмът и одухотворяване на всичко в архаичната култура. Християнското учение за душата като нетелесна и безсмъртна същност. <i>същност, душа, обект, субект</i>
Актуализиране на знания, умения	Необходимо актуализиране на знания по история за Ренесанса и възрождения интерес към природата и човека; по литература – някои митологични сюжети и символи, по биология – за строежа на тялото; за еволюцията на видовете.
Съдържателни акценти	1. Разумността като способност на душата, а смъртността – като характеристика на телесното. 2. Човекът като субект и обект на своя живот; душевно-телесната му същност. 3. Взаимозависимостта между тялото и душата: произход и функционална зависимост.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работа с работен лист към темата, електронни ресурси.
Допълнителни дейности	Търсене на изображения на духовно-телесната същност на човека в интернет, свързани с различните културни епохи, идеи, религии.
Допълнителни задачи	Междупредметни връзки със съдържанието по биология.
Задачи за контрол	Степен на справяне със задачите от рубриците в учебника: анализ на текстове с въпроси към тях, сравнение, интерпретиране, дискусия, представени изображения.

Тема: Индивид и личност – нови знания

План на урока	1. Индивид 2. Лице/личност 3. Понятие за общо и уникално 4. Воля и свободен избор 5. Личната идентичност
Опорни знания и умения, основни понятия	Човекът не е преопределен. <i>индивид, личност, идентичност, воля</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по история за ролята на личностите в историята. В контекста на познанията по литература: формиране, развитие и цялостност на личността: лирическият герой, развитие на образа в литературния сюжет; събития, задвижващи сюжета; фактори за формиране на личността на известни поети и писатели.
Съдържателни акценти	1. Индивидът-атом като отделен изразител на своята природа. 2. Личността – като издигане на човека над самия него и пропитост от социални и културни натрупвания. 3. Волята като трайна лична нагласа и разумът като водещо и санкциониращо действие спрямо нея. 4. Постигането на личната идентичност в контекста на обуславящите я кръгове: родови, социални, национални, регионални, културни и пр.

Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работа с работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Трениране за развитие на личностни качества като целепологане, мотивиране за учене
Допълнителни задачи	Междупредметни връзки със съдържанието по литература и история.
Задачи за контрол	Оценяване на справянето със задачите от рубриките в учебника за осмисляне на разликите между „единично“, „особено“ и „всеобщо“; понятията индивид и личност; идеите за формиране и развитие на личността, ренесансовия идеал за универсална личност; идеята за пасионарните личности и пр.

Тема: Личност и идентичност – най-важната задача пред човека – практическа дейност

План на урока	1. Как родителите се превръщат във фактор за личностна идентичност 2. Отговорността за себепознание. Търсещият себе си човек 3. Биологичният и социалният фактор за развитие на личността
Опорни знания и умения, основни понятия	Личности, на които учениците подражават и искат да приличат. Особености и последици от липсата на комуникация в семейството. Ролята на личния пример при възпитанието.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по история за национална общност и идентичност, ценности, за българското Възраждане и ценностите на европейския Ренесанс.
Съдържателни акценти	1. Съществуващите три свята: на детето, на възпитателя и на всички останали (чрез анализ на Писмото на Франц Кафка до баща му). 2. Лутанията на търсещия себе си човек (чрез текст на Луиджи Пирандело). 3. Решаващо значение на социалната среда, на възпитанието и педагогическото въздействие за развитие на личността.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Посещение на къща-музей на видна за българската история личност или писател и изследване на факторите, повлияли развитието на велики личности.
Допълнителни задачи	Задачи, свързани с гледане и интерпретиране на сюжета и посланията на филм, например, филма „Яж, моли се и обичай“ или друг филм по темата за преоткриването на своето Аз, за просветление/сатори – представена и в редица български филми – „Светът е голям и спасение дебне отвсякъде“, „Граница“, или филма „Коко преди Шанел“ – за съдбата и издигането на бедната Габриел Шанел – от долните парижки кабарета до света на висшата мода. <i>Възможни въпроси: Как Коко Шанел открива своя талант – да бъде различна? С кои стереотипи на обществото се бори през целия си живот францужойката?</i>
Задачи за контрол	Упражняване на въведени понятия, тяхната смислова употреба, анализ и тълкуване на текст, съпоставяне на факторите за личностно развитие чрез дискусия, осмисляне на личния опит, изследване на живота на големи личности в българската история и култура; и изследване на различни аспекти на идентичността.

Тема: Философията и ние – обобщение

План на урока	1. Какво е философията? Кои са нейните основни инструменти? Що е мъдрост? 2. Има ли философията определен предмет? Каква е връзката между философията и вярата? Що е светоглед? Може ли всекидневното знание да бъде философско? 3. Какво е характерно за елинската митология? Каква е разликата между философското и митологичното обяснение на нещата? 4. Откъде тръгва философията?
Опорни знания и умения, основни понятия	Вяра и разум, религия и философия, наука и светоглед. Разликата между мъдрост и знание, между философско и всекидневно знание. Обозримата връзка между светогледа и всекидневието. <i>философия, мъдрост, митология, религия, наука, светоглед, вяра, знание, личност</i>

Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по история за епохите на Античността и Ренесанса, за национална общност и идентичност, за ролята на личностите в историята; на знания по литература за гревногръцката митологията, български фолклор, християнски идеи за душата; формиране и развитие на личността.
Съдържателни акценти	1. Началото и практикуването на философията не може да се базира на случайни предпоставки. 2. Личният философски опит може да премине в научна практика. 3. Уникално личният характер на философстването и опитът, придобиван на границата на съществуването.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Интерактивна игра; посещение на музей
Допълнителни задачи	Участие във философска дискусия, писане на философско есе.
Задачи за контрол	Изпитване в контекста на водена беседа или дискусия по зададени за обобщение въпроси.

Тема: Подходи за изследване на човека – нови знания

План на урока	1. Антропологията 2. Философска антропология 3. Психологическа антропология 4. Психологията като наука. Предмет на психологията
Опорни знания и умения, основни понятия	Човешкото битие и съществуване. Антропогенезата. Исторически, биологически и други фактори. Човекът и познанието. Волята и свободата, моралът. <i>антропология, психология, човек, психика, съзнание, поведение</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по история и география за човешкото присъствие в различните исторически времена и земи; знания по история и биология за произхода на човека.
Съдържателни акценти	1. Социалното и историческото присъствие на човека. 2. Разрастване на частно-научното знание за човека и необходимостта от философското му обобщаване и интерпретиране. 3. Исторически и систематични методи за реконструиране и тълкуване на антропологически тези и изработване на гледни точки към определени изследвани области. 4. Емпиричното начало на психологическата антропология. 5. Психологията като наука за изучаване на човешката психика и поведение.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работен лист към темата, електронни ресурси, източници в интернет – като напр. текстове из „Човекът и неговото място в Космоса“ на Макс Шелер.
Допълнителни дейности	Илюстриране на методите на психологията чрез схема или презентация
Допълнителни задачи	Прилагане на техниката „Световно кафене“: учениците от всеки две съседни учебни маси се обръщат с лице един към друг и в рамките на 6–7 минути, в абсолютно свободен разговор нахвърлят външни, духовни и битийни особености на човека. Някой с умение да рисува очертава с маркер на бялата дъска силует на човек. След изтичане на уговореното време всяка група нанася черти и особености на човека. Сравнение между човека и животните, между машината и човека.
Задачи за контрол	Въпросите за размисъл след урока за ново знание, работа с текстове в учебника и работния лист към темата, участието в дискусия. Оценка на разбирането на ролята на философските и психологически идеи за развитие на личността и себепознанието.

Тема: Основни психологически възгледи за човешката психика и поведение – нови знания

План на урока	1. Бихейвиоризъм 2. Психоанализа 3. Хуманистична психология
Опорни знания и умения, основни понятия	Поведението на човека и животните. Динамичните процеси между съзнавано, предсъзнавано и несъзнавано. Човекът като трупач опит и смисъл през целия си живот. <i>човек, психика, съзнание, поведение</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по биологията за еволюцията на видовете, за разликите в устройството на човека и животните, за развитието на втора сигнална система и съзнание при човека.
Съдържателни акценти	1. Човешкото поведение може да бъде научно обяснено, ако може да бъде наблюдавано, а това, което може да бъде пряко наблюдавано, е реакцията на определени стимули. Бихейвиоризмът. 2. Психоанализата на Фройд и ролята на несъзнаваната част от психиката. 3. По-оптимистичният поглед към човека на хуманистичната психология и способността на човека с подкрепа да мобилизира собствените си психични и емоционални ресурси и да се справя с проблемите си, с проактивно поведение.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Препоръчани за гледане и анализиране видеоклипове за големите психологически експерименти
Допълнителни задачи	Задача за съотнасяне на идеи към автор и психологическа концепция.
Задачи за контрол	Задачи, свързани с разбирането на различните подходи на психологическите концепции при осмисляне на човека, на личния опит и социалната среда; задачи за прилагане на знанията към определени ситуации и проблеми като чувството за малоценност и пр.

Тема: Самооценка и мотивация – нови знания

План на урока	1. Аз-образ и самооценка 2. Потребности, мотиви, цели 3. Иерархия на потребностите. Пирамидата на Маслоу
Опорни знания и умения, основни понятия	Самопознанието като предизвикателство пред личността. Оценката на собствените способности и връзката с Аз-ефективността. Ролята на целите за определяне на поведението. <i>Аз-образ, самооценка, потребност, мотив, цел, кариерно развитие</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по литература: произведения, в които се интерпретира темата за самопознанието и значимостта на мотивацията.
Съдържателни акценти	1. Аз-образът като обединяващ Аз-реално и Аз-идеално, това което съм и искам да бъда. 2. Влиянието на реалистичната и нереалистичната (висока и ниска) самооценка върху гобрата изява и решение. 3. Конструктивното отношение към себе си и другите при кариерното развитие
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Писане на есе „Кой съм аз?“
Допълнителни задачи	Рисувателни техники – „нарисувай собствения си герб“, „нарисувай се, както се виждаш в собствените си очи, а после, както смяташ, че те виждат другите“ и пр.
Задачи за контрол	Оценяване на степента на осмисляне на задачите от рубриците в учебника, свързани с различните нива на пирамидата на Маслоу, с разпознаване на собствените мотиви и емоции, задачи за формулиране на близка и по-далечна цел.

Тема: Себепознанието – условие за успешна реализация – практическа дейност

План на урока	1. Разпознаване на собствените и чужди мотиви 2. Разноликост и укрепване на своя автентичен Аз 3. Подкрепа за изграждане на положителен Аз-образ
Опорни знания и умения, основни понятия	Активност, автономност, интегритет на Аз-а. Формирането на реалистична самооценка в контекста на възпитанието. Аз-образът и себепредставянето. <i>цел, мотив, автентичност на Аз-а, самомотивация</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по гражданско образование, придобити в часовете на класа, и чрез реализирани училищни проекти за самомотивиране и саморефлексия, за разпознаването на проблеми и формулиране на цели.
Съдържателни акценти	1. Как приемаме отказ и критика. 2. Как разпознаваме собствените и чужди мотиви, как се самомотивираме и уغبиваеме увереност за формиране на собствена позиция? 3. Човек разпознава по-лесно слабите си страни и има нужда от подкрепа, за да се види в положителна светлина.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, работен лист към темата, електронни ресурси.
Допълнителни дейности	Препоръчан сериал „Доктор Хаус“ с оглед на ползата от подхода на д-р Хаус за подпомагане и обективизиране на оценката на способностите и формирането на младите лекари
Допълнителни задачи	Упражняване на самомотивация за учене.
Задачи за контрол	Оценяването трябва да отчете справянето с различните задачи от рубриците в учебника за себепознание и себеизразяване; умението да се изгради положителна самооценка и да се формулират цели, да се разпознават потребности и мотиви; интерпретирането на текст, участие в дискусия.

Тема: Личностно развитие – нови знания

План на урока	1. Социално-психологическо развитие – теорията на Ерик Ериксън 2. Морално развитие на личността – теорията на Лоурънс Колбърг 3. Когнитивното развитие – теорията на Жан Пиаже 4. Основни познавателни процеси 5. Познание и учене
Опорни знания и умения, основни понятия	Сензомоторен и операционален стадий в развитието на детето. В етапа на ранно развитие на детето, факторите, които предопределят правилното поведение, са по-скоро външни – наказанието и наградата/стимулът. Речта е важен фактор за развитието на мисленето.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по гражданско образование, придобити в часовете на класа и свързани с морала и развитие на литературни герои; по литература – литературни и митологични герои, илюстриращи някои етапи в развитието на личността.
Съдържателни акценти	1. Етапите на социално-психологическо развитие на личността са свързани със социалните взаимодействия на човека, като се различават 8 стадия. 2. Истинската нравственост е въпрос на личностно развитие, на психологическа и социална зрялост, като в това развитие има 3 равнища. 3. Развитие на мисленето преминава през действието и образите към абстрактните понятия и идеи. То се осъществява като аперцепция. 4. Обучението трябва леко да изпреварва развитието, като се регистрира зоната на най-близко развитие и функции, които са в зародиш и могат да бъдат развити.
Ресурси (основни и допълнителни)	Допълнителни текстове, работа с работен лист към темата, схеми, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Решаване на тестове за проверка на коефициента на интелигентност след инструкция за различните модули в тях и за определено време.

Допълнителни задачи	<i>Задача за домашна работа по етапите на Жан Пиаже. В скоби са дадени възможните реакции на детето, в случай че се наложи да подпомогнете ученика при анализиране на неговите наблюдения.</i> Ако имате братя/сестри/племенници/съседи на по-малка възраст, проверете как протича мисленето при тях. Например, попитайте дете между 2- и 7-годишна възраст има ли си брат/сестра. Ако каже да, го попитайте, а брат му/сестра му има ли си брат/сестра (очаква се, че ще отговори „Не“). Проверете дали наистина деца на възраст между 2 и 7 години вярват, че неодушевените предмети са живи. Дайте на дете под 9 години течност в дълга и тясна чаша и му кажете да я прелее в чаша със същата вместимост, но по-ниска и широка. (Очаква се, че детето под 9 г. ще си мисли, че течността няма да се побере в другата чаша, защото на тази възраст още не е изградено понятието за запазване на обема.) Можете да скриете зад гърба си от едногодишно дете любим за него предмет и да наблюдавате как ще реагира при скриването и при показването му (очаква се да има емоционална реакция, тъй като децата на тази възраст не са формирали понятие за постоянство на обектите и смятат, че когато не виждат един предмет, то той е спрял да съществува). Сравнете резултатите със етапите на интелектуално развитие по Жан Пиаже.
Задачи за контрол	Оценяването трябва да регистрира познаването на етапите на личностно развитие, разпознаването им в различни примери и казуси, личните наблюдения и тяхното анализиране; справяне със задачите от рубриките в учебника; справяне с тест и задачи, свързани с памет, коефициент на интелигентност и др. познавателни процеси.
Забележка	Техническото задание на учебника не позволи да се внесе информация и за етапите на развитие по З. Фройд, затова предоставяме таблица по-долу със етапите на Ериксън и съответствието им на етапи от теория за развитието на личността на Фройд.

Допълнителни методически насоки по темата:

Стадии на психосоциално развитие по Ерик Ериксън:

Стагий	Приблизителна възраст	Описание
1. Доверие срещу недоверие	От рождението до 12–18 месеца	– съответства на оралния стадий на Фройд. Бебето се учи да схваща средата като подредена и предсказуема или да бъде подозрително и страхливо. В този стадий се формира доверително отношение към света в противоположност на недоверието.
2. Автономия срещу съмнение	От 12–18 месеца до 3 години	– съответства на аналния стадий у Фройд. Тогава се формират чувство за самостоятелност, автономия, независимост противоположни на чувствата на съмнение и срам. На този стадий се залагат основите или на скованост на поведението, слаба общителност, или свободно самоизразяване и сътрудничество. Прекаленият критицизъм на възрастните през този стадий може да доведе до чувство на неадекватност.
3. Инициатива срещу вина	От 3 до 6 години	– съответства на Фройдовата фалическа фаза. В този стадий се формира инициативност в противоположност на чувство за вина и пасивност. Именно тогава възникват съвестта и нравствените чувства.
4. Трудолюбие срещу непълноценност	От 6 години до пубертета	– съответства на латентната фаза у Фройд. Характеризира се с въвеждането на детето в нови социални връзки по повод това, че детето става ученик. През този стадий детето трябва да избере между овладяването на трудовия опит или да се обременява с чувство за непълноценност. В този период на приобщаване към труда детето проявява и готовност да се учи. Образователните системи навсякъде по света включват детето в обучителен процес именно в този период. Ако детето не успее в овладяването на необходимите трудови и учебни навици и привички, то развива ниска мотивация за постижение и ниско самоуважение.
5. Идентичност срещу ролева обърканост	От пубертета до ранна зрялост	– придобива се чувство за психосоциална тъжественост, осъществява се самоопределение, избор на професия, юношата напълнява своя жизнен път. Формира се едно интегрирано чувство за Аз или обърканост по отношение на въпроса „Кой съм аз?“.
6. Интимност срещу изолация	Ранна зряла възраст (младост)	– съвпада с младостта. Присъщо за тази възраст е установяването на дружески връзки, сливането на своето Аз с другите, образуването на семейство, стремеж към сътрудничество, преодоляване на чувство за изолация и отчуждение.

7.Съизигателност срещу самопогълнатост	Средна зряла възраст	– съвпада със средната възраст. Човек може да се фокусира върху своето благосъстояние или да проявява загриженост за това, което е отвъд Аз-а, напр. семейството, обществото или бъдещите поколения. Този стадий е изпълнен с висока продуктивност, грижа за новото поколение, щедро самоотдаване или егоистично бездействие и самозатваряне в лични проблеми.
Цялостност срещу отчаяние	Късна зряла възраст и старостта	– последният стадий на живота. Съвпада със старостта. В зависимост от успеха на предходните стадии, човек се наслаждава на един пълноценно преживян живот или изпитва различни степени на безнадеждност. Осъществява се интеграция на резултатите от предшестващите стадии. Възниква мъдро отношение към живота или пък изпадна в отчаяние.

Стадии на морално развитие по Лоурънс Колбърз:

Равнище	Стадий	Описание
Равнище 1: Предконвенционално (предморално) морално разсъждаване	<i>Стадий 1: Ориентация към подчинение и избягване на наказания</i> Съответства на предоперационалния интелект у Пиаже (от 2 до 7 г.).	Девето се подчинява на правила, за да избегне наказания. Доброто или лошото действие се определят в зависимост от физическите последици. Не се вземат предвид гледната точка на другия, нито пък намеренията му (Да счупиш 3 чинии, без да искаш, е по-лошо, отколкото 1 нарочно.). Този стадий съответства на егоцентричната гледна точка на детето.
	<i>Стадий 2: Ориентация към лични награди и инструментален хедонизъм.</i> Съответства на конкретните операции у Пиаже (от 7 – 11-12 г.).	Доброто е да служиш на своите потребности и на потребностите на другите и да се пазариш, като се стремиш към справедлива размяна („Ще си прибера играчките, ако ми прочетеш приказка“). Детето на този стадий отличава своите потребности и гледна точка от тези на другите.
Равнище 2: Конвенционално морално разсъждаване (Върви паралелно на стадия на формалните операции у Пиаже.)	<i>Стадий 3: Ориентация към взаимни очаквания и конформизъм.</i> Ориентация да си добро момче или момиче (от 11-12 до 13 г.).	„Добро“ на този стадий значи „хубаво“. Добро е да играеш една привлекателна, приемлива роля, като гържиш на чувствата, верността и доверието на другите партньори. Възниква съзнание за споделени чувства, съглашения и очаквания. Ако герой на приказка е хубав и привлекателен, се оценява като добър, въпреки лошото му поведение.
	<i>Стадий 4: Ориентация към ред и законност (поддържане на Системата и съвестта)</i> (от 13-14 – 15-16 г.).	Законите са абсолютни. Властта и авторитетите трябва да бъдат уважавани и социалният ред трябва да се поддържа. Добро е да изпълняваш дълга си в обществото, да укрепяваш благосъстоянието на обществото и групата и да не изпитваш чувство за вина. Съвестта се определя като самоуважение и като посрещане на задълженията си с одобрение. На този стадий се заема гледната точка на обществото като цяло и тя се различава от интересите на индивида, групата и от мотивите.
Равнище 3: Постконвенционално морално разсъждаване (само 10% от изследваните лица над 16-годишна възраст показват разсъждения на това равнище).	<i>Стадий 5: Ориентация към догвореност, индивидуално приети права и демократични закони</i> (от 15-16 до 20 г.).	Този стадий предполага поддържането на основните права, ценности и закони в дадено общество, дори когато те конфликтират с конкретните правила и интереси на отделните групи и индивиди. Осъзнава се, че повечето правила и поръци в обществото са относителни и са групово-специфични. Но има и абсолютни ценности и права като живота и свободата, които трябва да бъдат защитавани и поддържани във всяко общество, дори и против мнението на мнозинството.
	<i>Стадий 6: Ориентация към универсални етически принципи</i> (след 20 г.).	На този стадий се стига до осъзнаване, че съществуват универсални етически принципи, които трябва да се следват от цялото човечество. Отделните закони и права са валидни само в степенята, в която съответстват на тези принципи. Ако законите нарушават принципите, трябва да се действа според принципите. Тези принципи са свързани със справедливостта, равенство на човешките права и уважение на достойнството на човешките същества.

Упражнение по Л. Колбърз (методически насоки)

Запознайте се с представената морална дилема:

В една европейска страна жена била тежко болна от особена форма рак. Само едно лекарство можело да я спаси. Това лекарство, в състава на което имало радий, току-що било открито от аптекар, който живеел в същия град. Аптекарят обаче определил цена 2000 \$ за една доза от него, тоест 10 пъти повече, отколкото струвало производството на лекарството. Мъжът на болната жена – Хайнц, обиколил всички свои познати, за да вземе пари назаем, но въпреки големите усилия, които положил, той успял да събере

само половината от парите. Казал на аптекаря, че жена му умира и го помолил да му продже по-евтино лекарството или да му разреши да му плати по-късно. Но аптекарят отказал: „Аз открих това лекарство и искам да извлека от откритието си много пари“. Мъжът изпаднал в отчаяние. През нощта той разбил магазина и откраднал лекарството, което можело да спаси неговата жена.

Въпрос: Трябвало ли е мъжът да направи това? Защо?

Тази морална дилема е една от няколкото истории, които **Лоурънс Колбърз** представя на 75 момчета и момичета на различна възраст, които изследва в продължение на 20 години, за да проследи етапите в тяхното морално развитие. Колбърз се интересувал не толкова от отговора „Да“ или „Не“, а от аргументацията му. В зависимост от нея той създал своята теория за нравственото развитие.

Въпрос: Как според вас са отговаряли децата според различния стадий, на който са се намирали?

- Стадий 1
- Стадий 2
- Стадий 3
- Стадий 4
- Стадий 5
- Стадий 6

Отговори:

Стадий 1: Постъпката му е лоша и той трябва да бъде наказан. Ето пример за отговор на дете в този стадий: „Хайнц е бил длъжен да купи лекарството. Ако той го е откраднал, той трябва да лежи в затвора.“

Стадий 2: Трябвало е да открадне лекарството, за да спаси жена си.

Стадий 3: Няма нищо лошо в това, че Хайнц се е опитал да спаси жена си. По този начин той се показва като добър мъж.

Стадий 4: От една страна Хайнц е постъпил правилно, изпълнявайки съпругеските си задължения, а от друга, че е постъпил грешно, нарушавайки закона.

Стадий 5: Понякога е оправдано да се престъпи закона в името на нещо по-висше (като спасяването на човешки живот), но всеки сам трябва да прецени крайния резултат от постъпката си.

Стадий 6: Ако разглеждаме човешкия живот като ценност, то тогава постъпката на Хайнц е оправдана.

Тема: Общуване – нови знания

План на урока	1. Общуване и комуникация 2. Вербален и невербален канал за общуване 3. Комуникативните умения. Основни стъпки в комуникацията 4. Пречки пред ефективната комуникация. Мисленето в стереотипи
Опорни знания и умения, основни понятия	Човекът е социално същество. Човекът има диалогично съществуване. Човек следва да развива своите комуникативни умения. <i>общуване, емпатия, асертивност, емоционална интелигентност, проксемика, арт-терапия, параобщуване</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по литература: комуникативните умения или бариери като част от завързване на интригата в сюжетите на литературни произведения; на знания по история – за личности и цели социални групи – жертви на стереотипно мислене.
Съдържателни акценти	1. Комуникативните умения са важни за взаимоотношенията ни с роднини, приятели, любовен партньор, колеги. Те често са сред изискванията при назначаване на работа. 2. Воденето на разговор е изкуство. Съществува езиков етикет и предписания за водене на разговор, включително на трудни разговори. 3. Съвременните технологии подпомагат, но и са пречка за пълноценното общуване. 4. Невербалното общуване не просто придружава и илюстрира изговореното. То е част от това да бъдем асертивни и убедителни. Често изразява несъзнавани процеси и отношение, както и нашето емоционално състояние. 4. „Основните“ шест емоции, които формулира Дарвин, имат ясно невербално проявление (лицево изражение, поза, жест, поглед).
Ресурси (основни и допълнителни)	Допълнителни текстове, работа с работен лист към темата, електронни ресурси

Допълнителни дейности	Интерактивни и ролеви игри
Допълнителни задачи	Изследване на межкултурни и междуполови различия при общуването и по-специално езика на тялото.
Задачи за контрол	Оценката следва да отрази участието и комуникативните умения на учениците в дискусия и игри, при справяне със задачи от рубриците в учебника. Ученици с художествен талант могат да бъдат стимулирани при работа по задачите за арт-терапия, параобщуване.

Тема: Умението да общуваме – важна част от нашите социални компетенции – практическа дейност

План на урока	1. Разпознаване на комуникативни умения в разговор; анализ на плюсове и минуси в комуникацията 2. Асертивната комуникация 3. Индикатори за неувереност и лъжа
Опорни знания и умения, основни понятия	Активното изслушване като умение. Важността на визуалния контакт. Жестовете, които често използваме. Какво във вербалната и невербална комуникация ни прави по-убедителни? <i>комуникация, асертивно поведение, паралингвистика, невербално общуване</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по гражданско образование, придобити в часовете на класа и работа по училищни проекти, свързани с личностно развитие и умения за общуване.
Съдържателни акценти	1. Общуването предполага разбиране. 2. Асертивната комуникация ни позволява лукса да бъдем себе си и да позволим и на другите да бъдат себе си. 3. Невербалната комуникация, вкл. интонацията на говорене, динамиката на речта, дори смисловата пауза, са много важен аспект на общуването.
Ресурси (основни и допълнителни)	Допълнителни текстове, игри за развитие на комуникативните умения, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Посещение на Националния политехнически музей или на неговия сайт за осмисляне на връзката между новите технологии и развитието на комуникацията.
Допълнителни задачи	Препоръчани филми, чийто сюжет е базиран на стереотипизация и изразяват особености в общуването.
Задачи за контрол	Оценката може да отрази как ученикът се справя с разпознаване на основните стъпки в комуникацията, уменията, постигане на убедителност при говорене, свързването на послание със жест, справяне със задачите от рубриците в учебника.

Тема: Социалните групи и роли – нови знания

План на урока	1. Видове групи 2. Лидерство. Типове лидерство 3. Социални роли 4. Юношески клики и компании
Опорни знания и умения, основни понятия	Формиране на група/екип. Неформални групи, част от младежката субкултура. Даденост или въпрос на изграждане са лидерските качества? Има ли предопределени социални роли за жените и мъжете? Социалната сфера като игра. <i>социална група, социална роля, лидер, лидерство, екип</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по гражданско образование, придобити в часовете на класа и работа по училищни проекти, за социални групи, към които принадлежим, изграждане на лидерски умения, фактори, които подпомагат формирането на група/екип.

Съдържателни акценти	1. Играта и различните социални роли, които човек играе, са важен аспект на човешкото съществуване. 2. Принадлежността към група задоволява една от важните социални потребности. 3. Формирането на екипи благоприятства работата по различни научни и обществени задачи и осигурява интегративен подход и мултидисциплинарно участие на специалисти.
Ресурси (основни и допълнителни)	Допълнителни текстове, работа с работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Разпознаване на формален и неформален лидер в групи
Допълнителни задачи	Проучване на неформални групи – част от младежката субкултура.
Задачи за контрол	Задачи, свързани с разбиране на критериите за формиране на група, разликата между група и екип, между авторитарния и демократичен лидерски стил; уменията за сравнение и дискутиране.

Тема: Конфликти – нови знания

План на урока	1. Агресия и гняв 2. Агресия и конфликти 3. Стиллове за справяне с конфликтни ситуации
Опорни знания и умения, основни понятия	Агресията и социалната среда, влиянието на медиите. Електронните игри и агресията. Конфликти в училищната общност. <i>агресия, конфликт</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по гражданско образование за агресията и конфликтите.
Съдържателни акценти	1. Проявите на физическа – вербална, активна – пасивна, директна – индиректна агресия 2. Условия за благоприятно и неблагоприятно развитие на конфликтите. 3. Конфликтите не са напълно отрицателно явление – те могат да ускорят несъстоял се разговор, да доведат до отлагано дълго решение или до промяна.
Ресурси (основни и допълнителни)	Допълнителни текстове, работа с работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Интерактивни игри
Допълнителни задачи	Задачи за овладяване и контрол на гнева.
Задачи за контрол	Задачи за разпознаване на конфликти, на социални фактори за нарастване на агресията, за разпознаване и прилагане на различните пет стила на справяне и излизане от конфликтни ситуации, справяне със задачите от рубриците в учебника.

Тема: Как се решават конфликти? – практическа дейност

План на урока	1. Стълба на гнева. Изразяване на гнева 2. Разпознаване на видовете агресивно поведение 3. Превенция на агресията и ориентация към поведение, различно от антагонистичното. 4. Конфликти и стиллове на поведение в конфликтна ситуация
Опорни знания и умения, основни понятия	Какво представляват конфликтите? Изразяването на гнева – примери от българската литература. Агресивното поведение и всекидневието. <i>агресия, конфликт, стиллове за справяне с конфликтна ситуация</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по гражданско образование за агресията и конфликтите и по литература – да илюстрират отговорите си с примери от художествен текст.
Съдържателни акценти	1. Конфликтогените често са провокирани от средата, но и са свързани с типове характер. 2. Човек следва да наблюдава собствените си нагласи и поведение в конфликтна ситуация и по възможност да не игнорира своя интерес, да извлече поука.

Ресурси (основни и допълнителни)	Допълнителни текстове, работа с работен лист към темата, електронни ресурси
Допълнителни дейности	Автогенен тренинг, дихателни упражнения
Допълнителни задачи	Наблюдение на собственото поведение и емоции в конфликтна ситуация.
Задачи за контрол	Задачи, свързани с анализ на текст, разпознаване на типове агресивно поведение в текст и в различни случаи, осмислянето на собственото поведение в конфликтна ситуация.

Тема: Психично здраве и зависимости – нови знания

План на урока	1. Зависимост – физиологична и психологическа 2. Зависимост към ПАВ 3. Синдром на зависимост 4. Зависимостта и био-психо-социалният модел
Опорни знания и умения, основни понятия	Пубертетът като рисков период за начало на употреба на алкохол, цигари, ПАВ. Въздействия на ПАВ и възможната превенция. Зависимостта и проблемът за самооценката и самочувствието. <i>физиологична зависимост, психологическа зависимост, локус на контрола, психично здраве, абстиненция</i>
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по гражданско образование за превенция на зависимости, подходът „ученици обучават връстници“.
Съдържателни акценти	1. Съществуват различни зависимости – към ПАВ, хазартна, хранителна, компютърна и пр. 2. Зависимостта е съчетание на физиологични, поведенчески и когнитивни явления. 3. Диагноза „Зависимост“ може да се постави при затруднен контрол, абстиненция, увеличен толеранс, изместването на другите интереси от продължаване на употребата.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове и литература, работен лист към темата, електронни ресурси, работа в интернет
Допълнителни дейности	Запознаване със съдбата на злоупотребили с дрогата световни музиканти и артисти
Допълнителни задачи	Проучване на съществуващи групи за взаимопомощ и как възникват и функционират те.
Задачи за контрол	Задачи, свързани с разпознаване на зависимости, въздействие и вреда, разбиране на връзката между зависимостите и липсата на увереност и ефективно целеполагане; работа по въпросите за размисъл, справяне със задачите от рубриците в учебника.

Тема: Психичното здраве и превенция на зависимостите – практическа дейност

План на урока	1. Проучване и съпоставяне на различни зависимости 2. Хранителните разстройства и моделът за женска красота днес 3. Симптоми на компютърната зависимост – от интернет или електронни игри 4. Границата между неправилно и социално приемливо поведение, между здравословно и нездравословно
Опорни знания и умения, основни понятия	Нагласата и желанието да бъдеш себе си. Природното състояние на човека не предвижда противоестествени действия и саморазрушаване. Социалната природа на човека и риска от социално изключване или осъзнато бягство от действителността. Зависимост, превенция на зависимостите.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по гражданско образование за превенция на зависимости, подходът „ученици обучават връстници“.
Съдържателни акценти	1. За хората с хранителни разстройства и зависимост съвършенството означава по-малко килограми. 2. В основата на проблема с хранителните разстройства е ниската самооценка. 3. В основата на компютърната зависимост е липсата на социални и комуникативни умения.

Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове и литература, работен лист към темата, електронни ресурси, работа в интернет
Допълнителни дейности	Ролеви игри
Допълнителни задачи	Проучване на хранителните разстройства.
Задачи за контрол	Оценка на информираността и чувствителността към темата за зависимостите; справяне със задачите от рубриците в учебника, участие в дискусия и ролеви игри.

Тема: Психологията и ние – обобщение

План на урока	1. Кога психиката се превръща в съзнание? Какво е характерно за трите най-значими учения, които обясняват човешката психика? 2. Как е изградена пирамидата на Маслоу и кои са петте основни потребности, разположени в нея? Коя е в основата и защо? 3. По какъв начин си взаимодействат потребностите, мотивите и целите в извършване на дадена дейност? 4. Как Аз-образът е обвързан с общуването с другите хора? Какви видове самооценка има? Кое е от основно значение, за да бъде самооценката здравословна? 5. Върху какво поставят акцент теориите на Фройд, Ериксън, Колбърг и Пиаже? На кой етап се намирате вие според всяка една от тези теории? 6. Ролята на общуването, влизането в социални роли и лидерството за успешно социално включване и формиране на гражданско самосъзнание.
Опорни знания и умения, основни понятия	Реалистичната самооценка е в основата на реализацията. Важност на невербалната комуникация. Юношеските клики и компании. Позитивните страни на конфликтите.
Актуализиране на знания, умения	Актуализиране на знания по литература, биология, гражданско образование.
Съдържателни акценти	1. Развитие на личността се осъществява на етапи и е резултат на целенасочени усилия и социални взаимодействия. 2. Справянето с конфликти е в основата на пълноценното присъствие в социалната среда. 3. Важни са интегритетът, устойчивостта на Аз-а; асертивността и емоционалната интелигентност.
Ресурси (основни и допълнителни)	Учебник, допълнителни текстове, електронни ресурси, работа в интернет
Допълнителни дейности	Собствено проучване
Допълнителни задачи	Коментар на филми и видеоклипове за особеностите на общуването, за стереотипите в мисленето, за големите психологически експерименти.
Задачи за контрол	Контролът на знанията трябва да обхваща осмисляне на теорията през обсъждане на конкретни случаи/проблеми и способността за пренос на знания, обобщаване на учебното съдържание с цел извличането на лична полза и личностно развитие.

ИНТЕРАКТИВНИ ИГРИ, ДОПЪЛНИТЕЛНИ ЗАДАЧИ И ТЕКСТОВЕ ПО ТЕМИ

ТЕМА „ФИЛОСОФИЯ, МЪДРОСТ, ЗНАНИЕ“

Интерактивна игра:

Нека учениците опишат тяхната представа за философията, като освободят съзнанието си и свободно направят асоциации, свързани с нея. За целта един ученик от класа би могъл да води тази сесия, като напише в центъра на учебната дъска понятието „философия“, а около него записва асоциациите, които неговите съученици имат за философията. Така ще бъде обрисуван облак с описания и водещият или друг посочен ученик може да направи обобщение относно съдържанието на понятието. Тази техника е популярна с наименованието „Асоциативен облак“ и цели чрез свободно нанизани асоциации да се постигне описание и обличаване до същността на понятието.

ТЕМА „ФИЛОСОФСКО ПОЗНАНИЕ, ЧАСТНИ НАУКИ, РЕЛИГИЯ, СВЕТОГЛЕД“

Интерактивна игра:

Нека учениците опишат тяхната представа за науката, като освободят съзнанието си и свободно направят асоциации, свързани с нея. Вече опитахте тази техника, наречена „Асоциативен облак“, в предшната тема. Един ученик от класа написва в центъра на учебната дъска понятието „наука“, а около него записва асоциациите, които неговите съученици имат за науката. Така ще се обрисова облак с описания и водещият или друг посочен ученик може да направи обобщение относно съдържанието на понятието.

Допълнителни задачи:

Задача 1: *Чуите текста на швейцарския психолог Карл Юнг и помислете как съвременният светоглед остава свързан с традиционния. Имате ли свое обяснение за тази устойчива връзка?*

„Днес нашите основни убеждения стават все по-рационалистични. Показателно за философията ни е, че тя вече не е начин на живот, както в Античността, а се е превърнала изключително в интелектуална дейност. Вероизповеданията с техните архаични ритуали и концепции са израз на светоглед, чието разбиране не е било проблем за хората през Средновековието, но е станал непонятен за днешния човек. Въпреки конфликта със съвременния мирозглед, един дълбок инстинкт все още го кара, да се придържа към представи, които, ако се тълкуват буквално, биха го принудили да заб-

рави за постиженията на разума от последните пет столетия. Това очевидно му помага да не се сгромоляса в пропастта на нихилистичното отчаяние.“

Задача 2: *Чуите текста на руския философ Николай Бердяев из произведението му „Царството на духа и царството на кесаря“. Кое е царството на духа според Бердяев и дали то съвпада с науката?*

„Този свят, който ни заобикаля, е паднал свят, в него тържествува абсурдната и безсмислена смърт. Друг, по-различен свят, свят на мисълта и свободата, ни се разкрива единствено в духовния опит, който съвременните екзистенциалисти отричат. Трябва да се вижда абсурдността и безсмислието на света, в който живеем, и същевременно да се вярва в духа, с който е свързана свободата и в смисъла, който ще победи безсмислието и ще преобрази света. Това ще е тържество на царството на духа над царството на Кесаря, тържество на Истината не само над лъжата, но и над частичните, разпокъсани истини, претендиращи за водеща роля.“

Допълнителен текст:

Първите философи, занимаващи се с природата и началата на Космоса, се наричат от Аристотел „физиолози“, а днес се определят като „досократици“. Смята се, че Сократ (469 – 399 пр.Хр.) е „свалил философията от небето на земята“: той пренасочва основното внимание на философията от космоса към човека. Ето някои от началата, заявени от досократици:

Талес от Милет (ок. 624 – ок. 547 пр.Хр.) – водата е началото на всичко.

Анаксимандър от Милет (ок. 610 – 547 пр.Хр.): апейрон (безпределното): неопределено по качество и неразчленено начало, което стои в основата на всички неща.

Анаксимен от Милет (ок. 585 – 528/524 пр.Хр.): въздухът – неговото съгъстяване или разреждане е причината за възникването на всички неща.

Питагор от Самос (ок. 570 – ок. 510 пр.Хр.): числото е общото начало. То се ражда от хармонията на крайните и безкрайните елементи и поражда всички неща като техен „ритъм“.

Хераклит от Ефес (ок. 520 – ок. 460 пр.Хр.): огънят е началото на всичко; той е постоянно движение, от което стават всички неща.

Парменид от Елея (ок. 540 – 470 пр.Хр.): битието; то е непородено и неунищожимо, неподвижно, без начало и без край.

Емпедокъл от Акрагант (ок. 495 – ок. 435 пр.Хр.): любовта и враждата, които противодействат и взаимно се надделяват.

Демокрит от Стагира (ок. 460 – ок. 371 пр.Хр.): атомите и пустотата, в която атомите се съчетават.

Задача към текста: *Кое от началата, сочени от древногръцките философи, звучи най-убедително според вас? Дайте и ваши аргументи.*

ТЕМА „МИТ И ФИЛОСОФСКИ ЛОГОС“

Интерактивна игра:

Вече познавате техниката „Асоциативен облак“. Опитайте се да я приложите към понятието „мит“. Или приложете техниката „снежна топка“. Избран от вас ученик да каже гума, свързана с темата, например „мит“ или „сътворение“, а всеки следващ да прибавя допълващи характеристики и илюстриращи примери, конкретизиращи съдържанието на понятието.

Допълнителен текст:

В началото на диалога „Федър“ Сократ разказва мит за създаването на писаното слово. Бог Тевт предоставил на цар Тамуз, който управлявал в Египетската Тива, намереното от него край Навкратис изкуство да се пише. Царят благодарил, но определил дара като по-скоро непригоден и вреден. Писаното слово, според него, вреди, защото погубва паметта и само става памет за идните поколения. Но като такава подвластна някому памет, то може да пренесе във времето не това, което се е случило или е истина, а което умеещият да пише поиска. Сократ сравнява писаното слово със живописата, което като нея е няма и не-диалогично.

Задача към текста: *С какво устното слово превъзхожда писаното? Запазена ли е традицията на античния диалог и днес?*

Допълнителна задача:

Задача: *Чуите откъс от книгата „Хари Потър“ и го интерпретирайте, като отговорите на въпросите.*

„ — Магията на която ще те науча, Хари, е със силно повишена трудност... много наг възможностите на един специалист по особена възшебническа активност. Нарича се магия за покровител.

— А как действа? — нервно попита Хари.

— Ако е успешна, явява се патрон, който е нещо като противодействие на диментора — заобяснява Лупин. — Покровител, който застава като щит между теб и диментора.

За миг Хари си представи как се е свил зад някой с ръста на Хагрид, който държи голяма тояга. Професор Лупин продължи:

— Покровителят е особено положителна сила, заредена точно с нещата, от които се храни дименторът — надежда, щастие, желанието да оцелееш — само че тя не може да изпитва отчаянието, присъщо на истинските човешки същества, затова дименторите не могат да я засегнат. Но трябва да те предупредя, Хари, че магията може да се окаже не по силите ти. Много опитни магьосници са се затруднявали с нея.

— Как изглежда покровителят? — не сдържа любопитството си Хари.

— Всеки е различен според магьосника, който го вика.

— А как трябва да го извикам?

— С едно заклинание, което ще подейства само ако се съсредоточиш с всички сили върху един-единствен много щастлив спомен.

Хари потърси в паметта си някой щастлив спомен. Не можеше, разбира се, да е сред нещата, които му се бяха случвали в дома на Дърсли. Най-сетне се спря на онзи момент, когато за първи път бе язвил метла.

— Добре — каза той, опитвайки се да си спомни колкото можеше по-точно онова прекрасно чувство за извисяване, което бе усетил и със стомаха си.

— Заклинанието е следното... — И Лупин се покашля. — Експекто Патронум!“

Въпроси:

1. *Какъв е вашият най-щастлив спомен?*

2. *Какъв би бил вашият патрон (покровител)?*

ТЕМА „ФИЛОСОФИЯТА И ФИЛОСОФСТВАНЕТО“

Разиграйте с учениците вече познатата ви игра „Асоциативен облак“. Нека всеки от тях опише представата си за философстването, като освободи съзнанието си и свободно направи асоциации, свързани с него. За целта един ученик от класа би могъл да води тази сесия, като напише в центъра на учебната дъска понятието „философстване“, а около него записва асоциациите на своите съученици, свързани с него. Така ще бъде обрисован облак с описания и водещият ученик може да направи едно приближение към съдържанието на понятието.

Допълнителна задача:

Задача: *Чуите текста и дайте своя интерпретация на въпроса за стимулите и подтика към философстването.*

Аристотел и Платон посочват учудването като начало, подтик към философията. Учудването изразява едно умонастроение, различно от характерното за религиозната вяра. Да си провокиран, разтърсен, озадачен от неща, които изглеждат понятни и дори са част от всекидневието, е възможно чрез учудването и свежия познавателен интерес. Тогава наличното и видимото става озадачаващо, непознато, тайнствено, тласка ни към размишление. Хората рядко се учудват/удивяват от всекидневното, обикновеното. Приемат го за даденост. За философите може да се твърди обратното – всичко, което изглежда понятно, поражда въпроси и мислене отвъд видимото...

ТЕМА „ЛИЧНОСТНАТА ИДЕНТИЧНОСТ КАТО ФИЛОСОФСКИ ПРОБЛЕМ“

Допълнителен текст:

Още от началото на ХХ в. философите, психолозите и социолозите проследяват постепенното отпадане на „очевидните“ основания на личната идентичност. Този процес се ускорява от развитието на физиката през този период. Става дума най-вече за теорията на относителността на Алберт Айнщайн и квантовата физика, развита от Макс Борн, Нилс Бор, Вернер Хайзенберг и др. Те показват илюзорността на наличието на някаква привилегирована координатна система, поставят под въпрос еднородността на времето и пространството. Хайзенберг доказва, че наблюдателят не заема външна гледна точка спрямо наблюдаваното (експеримента), а сам е част от неговата структура. Под съмнение застава самата субектност на човека-субект.

Целият ХХ в. преминава в опити за изграждане на идентичност чрез личен потенциал или чрез принадлежност към колектив (класа при комунизма; раса при националсоциализма и т.н.). Т. нар. постмодернизъм подхвърли на критика „големите разкази“. Самата лична биография се гледа не като единен жизнен ред. Автобиографията се разглежда като сглобяване на жизнени фрагменти от перспективата на определена ситуация, диктуваща характера на това сглобяване.

Интерактивна игра:

Пред класа излизат 6 ученици по желание. Представя им се задачата да се разделят на две групи и да изтеглят жребий измежду две възможности – да влязат в ролята на аскети или на хедонисти. Като се има предвид, че може част от младите хора да не са чували кои са аскетите и хедонистите, предварително се подготвят две карти, на които са

изписани характерни за тях особености на мисленето и поведението. Останалите ученици накрая определят коя група е победител според продължителността на ръкоплясканията след представянето на ролите.

В картите могат да се изпишат ключови думи и фрази, характерни за аскетизма и хедонизма, като например:

– „Аскеза“ означава „упражнение“, „упражняване“. Постепенно под „аскетизъм“ започва да се разбира принципът на въздържание от храна и удобства; живот в оскъдност, усамотение, възбещеност, укрепване на духа, молитви за себе си и цялото човечество; душата не прислужва на тялото и не зависи от него, душата е истински свободна;

– „Хедонизъм“ се нарича поведението, което се води от принципа на удоволствието; наслада; следване на желанията на тялото; добро е това, което ти носи удоволствие, зло – което ти причинява болка; удоволствието е пътят към щастието; все повече удоволствия.

ТЕМА „ИНДИВИД И ЛИЧНОСТ“

Интерактивна игра:

Можете да упражните техниката „Снежна топка“. Насочете внимание на учениците към понятието „личност“ и всеки от тях нека посочи някаква характеристика, свързана с него.

Тема за дискусия:

Класът се разделя на две на случаен принцип, например на четни и нечетни номера. Двете групи трябва да направят преценка на търсенията и изследванията на психолозите относно най-значимите фактори за формиране на личността на детето. Нека този път се тръгне от въпроса: Чия най-вече е отговорността за възпитание на детето: на майката или на бащата, на родителите или на учителите, на родителите или на приятелите? Предлагаме ви теза и антитеза като начало на аргументираното ви изказване:

Теза: Социалната среда има решаващо значение за формирането и развитието на личността на детето. Изследванията показват, че дори деца, лишени от родителски грижи (сираци и полусираци), деца маузли или близнаци, отгледани в различни семейства, се повлияват положително от възпитанието и социализацията.

Антитеза: Биологичният фактор и наследствеността са доминиращия фактор за оформяне на личността на детето. Възпитанието и социалната среда не могат да надскочат неговите граници и дадености.

ТЕМА „ПОДХОДИ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЧОВЕКА“

Интерактивна игра:

Опитайте техниката „Световно кафене“. За целта учениците от всеки две съседни учебни маси да се обърнат с лице един към друг и в рамките на 6 – 7 минути в абсолютно свободен разговор и смях да нахвърлят външни, духовни и битийни особености на човека. Някой с умение да рисува, да очертае с маркер на бялата гърска силует на човек. След изтичане на уговореното време всяка група нанася в рамките на очертанятията черти и особености на човека.

Допълнителен текст:

„Както висшето съдържа природата на низшето, а низшето – природата на висшето, така средната природа обхваща в себе си всички природи... Именно човешката природа е онази, която е въздигната над всички божии творения и поставена малко по-году от ангелите. Не случайно гревните са я определили като микрокосмос, тъй като обхваща не само интелектуалната и сетивновъзприемаемата природа, но освен това съдържа в себе си цялата съвкупност на нещата като един малък свят.“

(Николай от Куза (1401 – 1464), „За ученото незнание“, кн. 3, гл. 3. Превод: Лидия Денкова)

Задача към текста: *Опитайте да обясните ренесансовия възглед за човека и неговото място във Вселената.*

ТЕМА „САМООЦЕНКА И МОТИВАЦИЯ“

Интерактивна игра:

Нека всеки представи себе си с по 3 изречения, а после да каже кой е най-щастливият му спомен и кое счита за свой най-голям успех през изминалата година. Определен за водещ ученик накрая изтъква общи черти, очертаващи „портрета“ на юношата, и доколко щастливият спомен е свързан с близките, откривателство или пътуване.

Допълнителна задача:

Задача: *Запознайте се с идеята на Сартр за другите като една болезнена необходимост.*

Според Жан-Пол Сартр преди да срещнем другите, ние притежаваме съзнание, но не и самосъзнание. Той акцентира на тревожността, която другите пораждаат у нас; как те ни превръщат в точка (обект) на своето наблюдение и ограничават нашата свобода. Популярното му произведе-

ния „Адът – това са другите“ е едно сериозно и провокативно описание на човешките взаимоотношения, като изтъква поне три причини за напрежението в тях. Първо, другите са потенциална заплаха за нашата свобода. Според Сартр срещата с другите изважда човек от състоянието му на възлюбеност и той започва да действа импулсивно, без да осмисля преживяното. Второ, другите са ни по-скоро съперници – съревноваваме се за едни и същи ресурси, които са ограничени. И трето, другите ни отнемат усещането за превъзходство и контрол; срещата с другите предизвиква нещо като „хеморагия“ в света на индивида и той започва да се разпада... Ние въпреки всичко се нуждаем от другите, от грижа и взаимодействие с тях, за да постигнем самопознание, емоционална и морална зрялост, обективна идентичност.

Задача към текста: *Дискутирайте на тема „Другите по-скоро „ад“ ли са, или по-скоро „рай“.“*

ТЕМА „ОБЩУВАНЕ“

Допълнителни задачи:

Задача 1: *Чуите текста на швейцарския психолог Карл Юнг и отговорете на въпроса: „Каква е стойността на общността и дали може да бъде представено като сбор от стойността на съставлящите я личности?“*

„Както сборът от нули никога не е единица, така и стойността на дадена общност отговаря на средното духовно и морално ниво на съставлящите я индивиди. Следователно не можем за очакваме от общността ефект, надхвърлящ сугестията на средата, т.е. реална и фундаментална промяна на индивидите – нито за добро, нито за зло. Подобни резултати са възможни само във взаимоотношенията между хората, а не в комунистическите или в християнските масови кръщения, които не засягат вътрешния свят на човека. Съвременните събития показват колко повърхностна в действителност е пропагандата на идеала за „общност“. Идеалът на практика не забелязва отделния човек, който рано или късно ще прояви своите претенции.“

Задача 2: *Чуите текста на Фридрих Ницше из съчинението му „Шопенхауер като възпитател“. Какво най-вече го е впечатлявало у Шопенхауер? Какво означава да общуваш честно с читателя?*

„Аз съм от тези читатели на Шопенхауер, които, прочели веднъж една негова страница, знаят със сигурност, че ще прочетат всички страници и ще чуют всяка негова дума. На мига изпитах доверие към него и го днес то е същото както преди девет години. Ще се изразя нескромно и глупаво, но

разбираемо, ако кажа: разбрах го, сякаш е писал за мене. (...)

Шопенхауер не желае никога да се изтъква, защото той пише за себе си, а никои не иска да бъде мамен, най-малко един философ, който дори си поставя максимата: не мами никого, дори и себе си! Не прибъзва и до любезната светска измама, присъща на всеки разговор, на която писателите подражават почти несъзнателно, още по-малко до по-съзнателната измама, изричана от ораторската трибуна, и до изкуствените средства на реториката. Защото Шопенхауер говори със самия себе си или ако непременно искаме да си представим един слушател, нека той да е синът, когото бащата напътства. Това е честна, откровена, добродушна беседа със слушател, приемащ гумите с любов. Такива писатели ни липсват. Доброто разположение на духа у говорещия ни обгръща още при първия звук на гласа му, сякаш влизаме в планинска гора, вдишваме дълбоко и изведнъж се чувстваме отново по-добре. Тук въздухът е винаги еднакво укрепващ, тук съществува известна неподражана непосредственост и естественост, присъщи на хора, чувстващи се господари в своя душевен дом, и то в един много богат дом, противно на писателите, учудващи се сами най-много на някоя своя случайна духовитост, поради което и изложението им е неспокойно и неестествено. Още по-малко речта на Шопенхауер ни напомня речта на учения. По природа притежаващ сковани и несръчни крайници, ученият е тесногръд и поради това изглежда ъгловат, смутен и надут. (...) Защото Шопенхауер умее да казва дълбокомисленото просто, вълнуващо без реторика, строго научното без педантизъм. (...) Познавам само още един писател, когото по честност поставям наравно с Шопенхауер, дори по-високо. Този писател е Монтен. Фактът, че този човек е писал, увеличава наистина, радостта от живота на тази земя... Освен честността Шопенхауер притежава още едно общо качество с Монтен: неговата направо развеселяваща веселост....Той развеселява и ободрява, все едно дали дава израз на сериозността или шеговитостта си, на човешкото си разбиране или божественото си снизхождение. Той се обръща към нас без да се мръщи, без треперещи ръце и съзлививи очи, а уверено и просто, със смелост и сила, може би малко рицарски твърдо, но във всеки случай като победител."

Интерактивна игра:

Разиграйте ситуация, в която трима доброволни участници от класа влизат в ролята на трима родители, които в неформален разговор обсъждат поведението на проблемен ученик в класа, който не спира да нарушава дисциплината, като един от участниците трябва да проявява пасивност, вторият – агресивност, третият – асертивност. Разпределете предварително ролите.

След играта можете да зададете въпроса: *Какво е чувството да сте в ролята на родители?* Нека всеки един опише какво е било усещането в съответната роля и как са го карали да се чувства грузите. Нека останалите от класа (публиката) да се опитат да анализират разиграната ситуация като странични наблюдатели.

ТЕМА „СОЦИАЛНИ ГРУПИ И РОЛИ“

Интерактивна игра:

Учениците от класа могат заедно да изреждат различните социални роли и превъплъщения, през които всеки човек преминава в различните етапи на живота си. Както казва Шекспир „Целият свят е сцена и всички ние сме актьори на нея“.

Допълнителна задача:

Задача: *Опитайте се с аргументи да решите спора дали някои от нас са лидери по рождение, или лидер се става и изгражда.*

Тема за дискусия:

Организирайте панелна дискусия, като разделите класа на 5 групи и всяка от тях обсъди и изясни особеностите и целта на развитието на екипа в 5-те етапа на развитие: формиране, борба, нормиране, изпълнение и разпадане. След това определени участници от всяка от групите представят пред класа идеите си за ефективно формиране и функциониране на една група.

ТЕМА „КОНФЛИКТИ“

Интерактивна игра:

Използвайте техниката „Асоциативен облак“. Нека всеки ученик от класа свободно и непосредствено да каже какво асоциира, като чуе понятието „конфликт“. Избран от вас асистент да записва асоциациите около написаното на бялата дъска понятие. Накрая да обобщи с какво класът свързва понятието „конфликт“. Опитайте се да нарисувате понятието „конфликт“.

Допълнителни задачи:

Задача 1: *Запознайте се с изредените училищни конфликти и ги интерпретирайте. Какви биха могли да са причините за тяхното възникване, коя би била успешната стратегия за преодоляването им?*

Иван отива в час по информатика, но Мария му е сяднала на мястото. Иван решава да не се заяжда и сяда на друг компютър. След малко идва Петър и иска да си седне на мястото, но то е заето от Иван. Петър реагира агресивно и настоява Иван да се разкара. Хваща стола му и го издърпва изпод него. Иван пада на земята.

Ирина не идва редовно на училище. Учителите се гразнят, че отсъства и че не могат да я напишат оценки. Когато дойде на училище, учителите се държат грубо и припряно с нея, за да я изпитат и оформят набързо. Ирина се плаши от отношението на учителите и идва още по-рядко на училище.

Мая е отсъствала много от училище и не се е подготвила за контролно. Тя моли Георги да ѝ помогне и той се съгласява. Георги ѝ подсказва на контролното, но не успява да направи добре своето собствено. След седмица, когато им връщат контролните, се оказва, че Мая има по-висок резултат от Георги. Той трябва да си поправи оценката, а Мая отново не е на училище. Родителите на Георги са много ядосани от петицата, която той е получил на контролното, и му взимат телефона за една седмица.

Всяка сутрин Анна довършва закуската си пред входа на блока, намиращ се точно до училището ѝ. Тя си хвърля отпадъците в градинката пред входа и хората от блока се оплакват на директора от непристойното поведение на учениците в училището му и заплашват, че ще извикат медиите. Директорът свиква учителската колегия и изисква повече строгост в изпълнение на правилника за дейността на училището. Анна не казва нищо по въпроса. Всички ученици от смяната са задължени цяла седмица да чистят целия квартал от изхвърлени на земята боклуци.

Мила, Цвети и Веси са най-добри приятелки. Ива, която също е искала да е част от тяхната група, но не е била приета в нея, казала на Веси и Мила, че Цвети говори пред съучениците им, че те двете са много надути и говорят неверни неща за всички, зад гърбовете им. Веси и Мила спрели да общуват с Цвети и ѝ написали бележка, че е лицемерка. Цвети се почувствала объркана и отхвърлена и се изолирала от всички съученици.

Допълнителен текст:

Според известния американски философ и психолог Ерик Фром двигател на конфликтите е „синдрома на разрушението“, включващ в себе си алчност, егоизъм, агресивност. И те не могат да се избегнат... Според други психолози конфликтите могат да се управляват, като се въздейства на поведението на субектите, в различните етапи и според динамика на разгръщане на конфликта. Това е възможно с твърди и меки тактики, с разпознаване на типа конфликтни хора (гонещи успеха на всяка цена, „свърхточни“ без гъвкавост, честолобиви и др.), с анализ на конфликтогена (причината за възникване на конфликта) – най-често нездравата морална среда или липсата на обективен критерий за оценка на работата...Както гласи Закона на Паркинсон: „Второразредният началник е заинтересован от треторазредни подчинени.“

Валидни остават правилата на безконфликтно общуване: проявата на емпатия и разбиране, избягването на лош тон и отговарянето на конфликтогени с конфликтогени, аналитичност и рационален разговор, без афиширане на превъзходство и егоизъм.

ТЕМА „ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ И ЗАВИСИМОСТИ“

Тема за дискусия:

Проведете дискусия във връзка с това как е редно да се подходи към някого, развил зависимост. По-суровият подход ли ще е по-уместен или проявата на съчувствие и емпатия?

ПРИМЕРНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО ФИЛОСОФИЯ ЗА 8. КЛАС

Хорациум: 36 учебни часа, разпределени по 1 час седмично през I и II учебен срок. От тях 14 часа са уроци за ново знание (39%), 16 – за практически дейности и упражнения (45%), 4 - за контрол и оценка (11%), 2 – за обобщение (5%).

Обща рамка: Разпределението отчита ДООИ и стандарти за необходимо равнище на общообразователната подготовка и гарантира усвояването на основни научни понятия и принципи за интегриране на минал опит с нови знания. Обучението се свързва с доближаване на очакваното и реално равнище на резултатите с разбирането на обучението и ученето като процеси, положително повлияващи цялостния учебен опит на учащите.

Специфични цели на обучението:

- Философията като себепознание на човека и познание за света, като умение за ориентиране в ценности и като културна традиция има за цел да подпомогне изграждането на цялостен възглед за света.
- Познаване на основни идеи на философи, допринесли за облика на съвременната култура;
- Обосноваване на взаимовръзките между областите на природонаучното и хуманитарното познание;
- Развитие на автономна личност, която е подготвена да участва съзнателно и конструктивно в живота на социалната общност

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия според учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
1	първа	Какво знаем в началото на осми клас	1 – за контрол и оценка	Показва знания, които ще са му необходими за усвояване на учебното съдържание.		Писмен отговор на въпроси с елемент на размисление.	Диагностично оценяване за установяване на входното равнище – въпроси и задачи, ориентиращи в нивото на осведоменост и уменията да се разсъждава относно смисъла от занимащата с философия.
2	втора	ТЕМА 1: ЩО Е ФИЛОСОФИЯ? Философия, мъдрост, знание	1 – нови знания	Разбира спецификата на философията като „любов към мъдростта”. Различава понятията знание и мъдрост.	философия, мъдрост, знание,	Физика (природа, материя, реалност) Математика (число, отношение, определеност, изводимост) Събеседване, анализ на философски текст, работа по въпроси и задачи за осмисляне на философското знание.	Оценяване – устно, на начална информираност, диалогична култура

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия според учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
3	трета	Философско познание, частни науки, религия, светозглед	1 – нови знания	Различава философското познание от познанието на частните науки и религията. Разграничава философските от всекидневните въпроси. Разбира и оценява възможностите на философското познание за осмисляне на всекидневния опит.	Вяра, светозглед, наука	Контекстът на частните науки, философията и тяхната роля при формиране на светозглед. Събеседване, анализ на философски текст, работа по задачи за състояние и творческо мислене, сравнение, откриване на връзки и взаимно влияние.	Текущо оценяване – устно, на знания и степен на осмисляне на връзката между философията, частните науки и религията
4	четвърта	Анализ на философски текст	1 – за практическо упражнение	Разпознава аналитичен от художествен текст. Чете с разбиране – разпознава основен философски проблем и ключови понятия в текста. Формулира коректно авторската и своята теза. Може да възпроизведе и логически да проследи аргументацията на автора. Задава въпроси към текста. Опитва да оцени текста в исторически контекст, както и от гледна точка на жизнения си опит. Сравнява информацията от различни текстове по една и съща тема или проблем.	Аналитичен текст	Контекста на учебни умения, свързани с четене с разбиране, с критичен прочит и анализирание на текста, с оглед на отделни информационни единици, теза, проблем, послания. Практически упражнения за работа и анализ на философски текстове.	Текущо оценяване – устно и писмено, на практически умения за анализ на философски текст.
5	пета	Мит и философски логос	1 – за нови знания	Познава историческото възникване на философията от митологичното мислене в древна Гърция. Различава историческо от екзистенциално начало на философията;	мит, логос	История и литература (мит и митология) Биология (живот, човек, телесност). Събеседване, работа с текст и илюстративен материал, съпоставяне с научно по литература за митологията.	Текущо оценяване – устно, на знания и способност за пренос на знания чрез отговор на въпроси за размисъл и практически задачи, обвързани с личния опит.

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия според учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
6	шеста	Философия и фило-софстване	1 – за нови знания	Разпознава ситуации в опита си, които изискват философско осмисляне(удивление, съмнение, гранични ситуации). Познава началата на философстването, подтика към него. Разбира личностния смисъл от заниманията с философия.	удивление, съмнение, гранични ситуации	Психология (душа, разумност). Логика (рационалност и мислене). Анализиране на философски текст, отговаряне на въпроси към текста, участие в дискусия, практически упражнения на въпроси, практически упражнения вдълбочаване на въпроси, практически упражнения на въпроси и настоящи опити за философията.	Текущо оценяване –устно, на знания и умения за разграничаване на философското от всекидневното мислене.
7	седма	Философията и митологията – вечните спътници на човека	1 – за практическо упражненение	Разпознава ситуации в опита си, които изискват философско осмисляне. Разбира и цени личностния смисъл от заниманията с философия	фило-софстване артикулиране на опита за фило-софстване чрез понятията	Контекстът на философията, диалогичната култура. Практически задачи по подадени проблеми/теми, работа за анализиране и сопоставяне на текстове.	Текущо оценяване – устно, върху опит за философстване по избран или посочен проблем.
8	осма	Създаване на аналитичен текст (философско есе)	1 – за практическо упражненение	Формулира писмено ясно и разбираема теза/лична позиция по даден проблем. Аргументира своята теза/лична позиция, като дава и примери от ежедневието и житейския си опит. Следва ясно логико-аргументативна структура, като спазва нормата на българския книжовен език.	философско есе, теза, антитеза, аргументация	Награждане на уменията по литература за писане на интерпретативно съчинение с пренос към философски теми и проблеми. Упращаване във формулиране на авторова и лична теза и аргументиране; представяне на тезата и основанията за нея. Формулиране на контратеза. Размислене по аналогия е в контрапункт.	Текущо оценяване на знания и практически умения – устно и писмено, върху формулиране на теза, антитеза, аргументация.
9	девета	Контрол и оценка на знанията (Тест I)	1 – за контрол и оценка	Умение да се интерпретират смисъла и характера на заниманията с философия. Разбирателност относно устойчивата потребност на човека да философства. Упращаване употребата на въведените понятия.	философия, фило-софстване	Контекстът на писмената и философска култура. След кратки насоки – създаване и коментар на аналитичен текст.	Текущо оценяване върху теста по дадената скала.

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия според учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
10	десета	ТЕМА 2: ЛИЧНОСТ И СЕБЕПО- ЗНАНИЕ Личностна- та иден- тичност като философски проблем	1 – за ново знание	Разбира философските търсения на идентичността на човека чрез отношенията между понятията душа и тяло. Познава холистичния подход към човека като цялост. Разбира и размишлява върху взаимното предполагагане и взаимодействие между душата и тялото.	индивид, личност, душа, иден- тичност, интегритет и цялост на личността	Връзка с наученото по биология за вида, пола, висшата нервна дейност. Събеседване, участие в дискусия, отговор на въпроси и работа по задачи за практическо осмисляне на връзката и „мостовите“ между душата и тялото, проучване и коментар на практики за дисциплиниране на тялото.	Текущо оценяване – устно, на знания и умения за интерпретиране на взаимното връзка между душата и тялото, уменията за осмисляне на личния опит
11	единадесета	Индивид и личност	1 – за ново знание	Различава понятията индивид и личност (единичност и уникалност). Изследва аспекти на личната си идентичност. Осъзнава динамиката и ценността на личностното развитие.	индивид, личност, лична иден- тичност	Лекция, упражняване на понятията, илюстриране чрез примери и текстове, практическо упражнение.	Текущо оценяване – устно, на знания, обща хуманитарна култура, умения за осмисляне на личния опит
12	дванадесета	Личност и идентичност – най-важната задача пред човека	1 – за практи- ческо упраж- нение	Разпознава свои силни и слаби страни. Формулира какво може, какви цели има, на какво се надява. Упражнява изразяване на чувства чрез Аз-послание.	индивид, личност, идентич- ност	Контекстът на психологията и социалната наука, с оглед на формирането и влиянието на социалната среда върху човешката личност. Практическо упражняване на саморефлексия и постигане на ясни представи от-носно Аз-образа и ефективността.	Текущо оценяване на практически умения
13	тринадесета	Философията и ние	1 – за общеще- ние	Изграждане на умения и „преносими“ компетенции.	философия, светозглед, начин и стил на мислене	Упражняване и обобщаване на веждащите във философията теми, както и на новите понятия.	Текущо оценяване на знания – устно
14	четиринадесета	Подходи за изследване на човека	1 – за нови знания	Запознати с основни философски подходи в изследване на човека. Анализира сходства и разлики между човека и други форми на съществуване: животни, машини, компютри и т.н. Различава философски и психологически подходи при изследването на човека.	антропология, психология, човек	Представяне на теориите в еволюционна и биопсихологична перспектива. Събеседване, коментар на философски текст, обсъждане на фактори. Работа върху практическо насочени въпроси и упражнения за осмисляне на комплекса за малценност, влияние то на колективните предразпорядци и несъзнаваното.	Текущо оценяване – устно, на знания и обща култура за интерпретиране темата за човека и неговите същностни характеристики

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия според учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
15	петнадесета	Основни психологически възгледи за човешката психика и поведение	1 – за нови знания	Познава основни възгледи за човешката психика и поведение (бихейвиоризъм, психоанализа, хуманистична психология). Проявява нагласа да използва философските и психологически концепции за човека при осмисляне на личния опит и социалната среда.	психика, съзнание, поведение	Биология и физиология. Лекция, работа с планирани експерименти и илюстративен материал, примери и практически задачи за съпоставяне, отнасяне на наученото към личния опит.	Текущо оценяване – устно, на знания, обща хуманитарна култура, умения за осмисляне на личния опит
16	шестнадесета	Философска дискусия	1 – за практическо упражнене	Запознаване със стъпки и условия за провеждане на дискусия през пример. Формулира ясно и разбираемо лична позиция и я обосновава. Упражнява формулиране на теза и контратеза. Осъзнава спазването на правилата като необходимо условие за ефективност на всяка дискусия. Разпознава прибирзани заключения, манипулации.	теза, контратеза, аргумент, логическа грешка	Контекстът на диалогичната и демократичната култура; толерантност. Упражняване по зададени стъпки и модел за водене на дискусия; работа по поставени групови задачи за отработване на уменията за участие в дискусия.	Текущо оценяване – устно, на знанията и практическите умения за участие в дискусия, и за ефективност в груповата работа
17	седемнадесета	Самооценка и мотивация	1 – за ново знание	Определя понятията Аз-образ и самооценка и разбира тяхната взаимовръзка. Познава модела на Ейбрахам Маслоу за описание на човешките потребности. Изследва своя Аз-образ и самооценка.	Аз-образ, самооценка, потребност, мотив, цел, кариерно развитие	Връзка с литературата – проблемът за множественост на Аз-а (Гюте, Д.Дебелянов). Контекстът на здравното и гражданското образование. Събеседване, анализиране на текст, схеми, визуализиране на пирамидата на потребностите на Маслоу и въпроси, свързани с нея.	Текущо оценяване – устно, при събеседването и поставени въпроси с практическа насоченост
18	осемнадесета	Себеопознание – условие за успешна реализация	1 – за практическо упражнене	Анализира своето поведение чрез понятията потребности, мотиви и цели. Съотнася знанието за своите потребности и самооценка с плановите си за кариерно развитие. Отнася се конструктивно към себе си и другите личности.	самооценка, потребност, мотив, цел, кариерно развитие	Общ философски и психологически контекст на себеопознанието. Работа върху практически задачи и упражнения, свързани с потребностите и интересите на ученика, стимулиращи неговото развитие	Текущо оценяване на практически умения чрез поставени задачи, свързани със самооценката и възбръщане на положителната самооценка

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия според учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
19	деветнадесета	Личностно развитие	1 – за ново знание	Познава основни теории, които описват развитието на личността (социално-психологическо-Е. Ериксън, когнитивно – Ж. Пиаже, морално – А. Колбърг). Определя понятията учене, папет, въображение. Прилага изучаваните понятия и теории за обясняване на ситуации от личното си развитие. Изследва собствения си начин за учене и използва техники за ефективно учене. Оценява ролята на уменията за учене за личностното развитие през целия живот.	личностно развитие, учене, папет, въображение	Връзка с техники за личностно развитие, бързо четене, смислово запомняне и други мнемотехники, методика за измерване на коефициента на интелигентност. Събеседване, анализиране на контролирани експерименти. Проучване на изследователски, корелационни и експериментални методи; дескриптивни техники.	Текущо оценяване на знания и идеи, свързани с анализ на минали преживявания, стратегии и подходи свързани с ученето и техники за подобряване на мотивацията за учене
20	двадесета	Анализ на казус	1 – за практическо упражнене	Разпознава изучаван философски или психологически проблем в описанието на конкретна ситуация – казус. Формулира и аргументира възможни решения или лична позиция.	казус, обективни интереси	Контекстът на логическото мислене. Практическо упражняване по зададени стъпки и модел за	Текущо оценяване на знанията и практическите умения за обектибиране на ситуацията и различните интереси на участниците в казуса; за различаване на психологическия, морален и юридически аспект при предлагане на решения по казуса
21	двадесет първа	ТЕМА 3: МЕЖДУЛИЧНОСТНИ ОТНОШЕНИЯ Общуване	1 – за ново знание	Разбира общуването като социално умение. Различава средствата на вербалното и невербално общуване. Прилага техники за активно слушане в процеса на общуване в клас. Разпознава характерни стереотипи като пречка за общуването и приемането на другостта.	общуване, емпатия, асертивност, емоционална интелигентност	Контекстът на гражданското образование и социализацията. Събеседване, запознаване с правилата за общуване и езиковия етикет; работа по задачи за разпознаване на правилата за общуване; упражняване на проява на емпатия и асертивност.	Текущо оценяване на знания – устно, чрез зададени въпроси и поставени индивидуални и групови задачи

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия според учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
22	двadesет и втора, двadesет и трета	Умението да общуваме – важна част от нашите социални компетенции	2 – за практическо упражненение	Проявява емоционална интелигентност. Разпознава емоциите и променя съответно победението си. Оценява важността на емпатията за ефективно общуване. Аргументира и отстоява позицията си в процеса на общуване (автентичност и асертивност).	общуване, емпатия, асертивност, емоционална интелигентност, вербално и невербално общуване	Връзка с учебното съдържание по литература – как срещата и първия разговор разгръщат фабулата. Участие в ролеви игри за тренинг на уменията за общуване. Упражняване на правилата и развите на уменията за общуване; за изразяване на чувствата и отпращане на Аз-послание; самостоятелно проучване на тема.	Текущо оценяване на практическите умения за вербално и невербално общуване чрез участие в ролеви игри и справяне с индивидуални и групови задачи
23	двadesет и четвърта	Социални групи и роли	1 – за ново знание	Разпознава видовете групи според различни критерии. Разбира разликите между група и екип. Познава алтернативни теории за лидерство. Анализира личността си и идентичността през принадлежността си към различни социални групи. Изследва ролите и отношенията в класа като социална група. Проявява готовност да развива своя потенциал за работа в екип. Осознава важността и влиянието на груповата принадлежност за личностната идентичност и развитието.	социални групи, социални роли, екип, лидерство	Контекстът на особеностите на младежката субкултура; социализацията като процес; екзистенциалните потребности и социални условия. Връзка с гражданското образование – динамика и структура на групите, лидерството. Събеседване, участие в ролеви игри, анализ на резултатите от планирани психологически експерименти. Упражняване в разбиране на двете механизми на човешкото поведение, на груповите отношения; гледане на видеоклипове и филми за динамиката на груповите отношения и лидерството.	Текущо оценяване на знания, участието в ролеви игри и упражнения; на справянето с изследване на причините за разрастване на конформизма
24	двadesет и пета	Социалните групи и роли	1 – за практическо упражненение	Запознаване със социални роли и професии. Информирани относно търсени специалности; по-добре платени професии, модерни професии, специалности и университети, условия за кандидатстване.	професионално ориентиране, кариерно развитие	Контекстът на пазара на труда; професии, специалности и университети Консултиране, насочване, използване на тест за професионално насочване, анализ на теста и препоръки.	Текущо оценяване на осведоменост и практически умения

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
25	двеста и шеста, двадесет и седма	Разработване и презентиране на проект (социален и/или изследователски)	2 – за практически упражнения	Осъществяване на групово или индивидуално проучване по теми от учебната програма. Представя резултатите от проучванията си. Създава конкретни продукти (презентации, текстове, творчески форми – колажи, филми, блогове, уикита). Може да изготви кратко публично представяне с ясно изразена структура (въведение, изложение, заключение). Може да онагледява представянето си с различни средства и технологии. Умее да спазва предварително зададен времеви и съвръжателен регламент за представянето. Творчески използва информация и информационни технологии, поддържа гъвкав контакт с аудиторията.	Проект, цел, резултат	Контекстът на гражданското образование, на социалните и ИТ компетенции, умения за работа в екип. Индивидуална и групово работна по изследване и практически задачи, свързани с идентифициране на проблема и изследване на неговите корени; ясна ориентация към определена целева група/аудитория; формулиране на цели, задачи, подходящи дейности, съотнасяне на задачите и дейностите с очакваните резултати; представяне на текст, проект или изследователска работа пред публика; представяне на идеите пред публика на книжовен български език; структуриране на информация от разнообразни източници съобразно целта на представянето; визуализиране на съвържанието.	Текущо оценяване – писмено и устно, на индивидуална или групово работна по проект/самостоятелно проучване на тема и тяжното публично представяне
26	двеста и осма	Контрол и оценка на знанията (Тест 2)	1 – за контрол и оценка	Упражняване и корекция на употребата на въведените понятия. Упражняване на анализ на текст и разпознаване на философската тема/проблем в него, авторската теза, формиране на лична позиция. Даване на примери и отнасяне към личния опит.	антропология, психология, човек, индивид, личност, душа, тяло, психика, съзнание, поведение, Аз-образ, самооценка, потребности, мотиви, цели, личностно развие, учене, памет, въображение, социални групи	Контекстът на философското и частнонаучно познание за човека. Попълване на учебен тест.	Текущо оценяване – писмено, на знания и практически умения за анализ на философски текст

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия според учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
27	двadesет и девета	ТЕМА 4: ЛИЧНОСТ И СОЦИАЛНА СРЕДА 4.1 Конфликти	1 – за ново знание	Познава различни стратегии за справяне с конфликти. Познава причините за агресията и типичните форми на агресивно поведение. Разпознава форми на агресия в училище и общността. Разбира положителните аспекти на конфликта като възможност за изясняване на отношенията и решаване на проблеми. Оценява ефективното общуване и разрешаване на конфликти като възможности за превенция на агресивно поведение.	решаване на конфликти, агресия	Контекстът на гражданското образование, на факторите на социалната среда, които генерират агресия и конфликти. Събеседване за разпознаване на конфликтна ситуация; за запознаване със схеми за възникване и разгръщане на конфликти; загуби и ползи от конфликти.	Текущо оценяване на индивидуална и групова работа
28	тридесета	Как се решават конфликти?	1 – за практическо управление	Описва и оценява поведението си в конфликтни ситуации, като прилага психологически модели. Упражнява стила на сътрудничество и други стилове на излизане от конфликтна ситуация.	решаване на конфликти, агресия	Контекстът на структурния и процесуален модел на конфликта. Участие в ролеви игри за разпознаване на типове конфликтни хора, конфликтогени и стилове на поведение в конфликтна ситуация.	Текущо оценяване на знания и практически умения за справяне и излизане от конфликтна ситуация
29	тридесет и първа	Психично здраве и зависимост	1 – за ново знание	Познава видовете зависимости. Различава фактори от причини за попадане в зависимост.	зависимост (физиологична, психична, социална), локус на контрол, психично здраве	Връзка със зравното и сексуалното образование; психология на религията; целепологането и придаването на смисъл на съществуването. Събеседване, рефлексия върху личен опит, запознаване със създаването и функционирането на групи за взаимопомощ.	Текущо оценяване чрез практически насокени въпроси, възлагане на самостоятелно изследване
30	тридесет и втора, тридесет и трета	Психично здраве и превенция на зависимости	2 – за практическо управление	Изследва своя личен опит за фактори, които могат да доведат до изпадане в зависимост. Анализира отношението между психичното здраве и самооценката, личната и групова идентичност. Осъзнава важността на волята и подкрепящата социална среда за справяне със зависимо поведение и поддържане на психичното здраве.	видове зависимости, локус на контрол, психично здраве	Контекстът на преживяното, на опита на групите за взаимопомощ и самопомощ. Работа по групи, практически задачи за упражняване на умения за взаимопомощ и самопомощ.	Текущо оценяване на знанията и практическическите умения чрез участие в ролеви игри, създаване и довършване на истории, ефективно участие в групова работа

№	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица за	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия според учебната програма	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели
31	тридесет и четвърта	Психологията и ние	1 – за обобщение	Обобщаване на психологическите подходи за личностно развитие. Насочване вниманието към правилната употреба на въведените нови понятия.	психологическо, морално и когнитивно развитие на личността потребности, мотиви, цели	По-широк философски, психологически и обществен контекст. Събеседване, споделяне на опит.	Текущо оценяване на знания и умения за формулиране на близки и по-далечни цели като компонент на личностното развитие
32	тридесет и пета	Какво знаем в края на осми клас? (Тест 3)	1 – за контрол и оценка	Познава съдържанието на основните въведени понятия. Свързва понятията и идеи с имената на по-популярни философи и психолози. Знае факти, подходи.		Учебната програма по философия за 8. клас и компетентностите като очаквани резултати от обучението. Решаване на учебен тест	Диагностично оценяване за установяване на изходното равнище – с учебен тест за проверка на знанията
33	тридесет и шеста	Корекция и отработване на пропуски, регистрирани в изходното ниво	1 – за практическото упражняване	Придобива увереност в употребата на понятията. Отнася правилно идеи към автори и концепции.		Учебната програма по философия за 8. клас	Повторение, корекция, прецизиране съдържанието на понятията чрез работа с текстове, поставяне на пропуснати думи в текст и пр. упражнения

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ФИЛОСОФИЯ за VIII клас (ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Тази програма описва обучението по философия в VIII клас. Неговата основна цел е да подпомогне **личностното развитие и себепознание** на учениците чрез развиване на *умения за самостоятелно, критично и творческо мислене*. Формирането на личната идентичност като основна екзистенциална задача на младите хора в тази възраст се насърчава чрез: 1. запознаване с възможностите на философското познание за осмисляне на всекидневния опит; 2. изучаване и прилагане на психологически модели за себепознание и развитие.

Обучението по философия в средното училище се основава на ценността и авторитета на философската традиция и се ръководи от следните принципи:

- съгласуване с нуждите и интересите на ученика; диалогичност; интерактивност и интерсубектност в образованието; развитие на ключови компетентности; партньорство; развитие на класа и училището като демократични общности.

Учебното съдържание по философия в VIII клас обхваща **три тематични области** – *Познание и реалност, Личност и себепознание, Основни познавателни и функционални компетентности*.

Учебното съдържание е структурирано около **четири основни теми**. Обучението започва с темата „Що е философия?“ – кратко въведение в спецификата на философията като „любов към мъдростта“, историческото начало на философията и типични екзистенциални ситуации, в които могат да възникнат философски въпроси. Втората тема „Личност и себепознание“ представя различни антропологически и психологически подходи към

изследването на човека. Третата основна тема „Междоличностни отношения“ дава възможност за изследване на социалните роли, които личността играе в процеса на типични междоличностни взаимодействия – общуване, споделяне на емоции, живот в група, работа в екип. Четвъртата основна тема „Личност и социална среда“ разглежда влиянията на социалната среда върху човешката личност чрез понятията за конфликт, агресия и психично здраве.

Ясен приоритет е постепенното изграждане на умения и „преносими“ компетентности (трета тематична област, описана в отделна таблица), които се формират в процеса на обучение по философия, но са напълно преносими и приложими и в други съдържателни области. Тези компетентности се въвеждат и упражняват на начално ниво в VIII клас, като се очаква да бъдат развити напълно в края на X клас. Дейностите за развитие на преносимите компетентности се осъществяват в часовете за упражненията *през цялата учебна година* по повод на *всички* теми от другите две съдържателни области. В друга таблица са посочени примери за конкретни дейности, които допринасят за развиването на комплексните преносими компетентности.

Овладяването на умения като приоритет се проявява в предвиденото съотношение между броя на часовете за нови знания и този за практически дейности и упражнения, както и в съотношението между формите на оценяване. Така формулираните цели на обучението по философия в VIII клас изискват прилагането на интерактивни методи на преподаване и последователно възлагане на разнообразни групови задания.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
Личност и себе-познание	Познава основни антропологически и психологически понятия и теории. Анализира собствените си силни и слаби страни по отношение на своето развитие, междуличностните отношения и взаимодействията със социалната среда. Аргументира и отстоява личната си позиция в различни ситуации на общуване (асертивност). Изследва познавателен проблем, като работи в малка група. Прилага придобитите знания за постигане на личностно развитие и интегритет. Полага усилия за изграждане на чувство на съпричастност и доверие в общността (групата) чрез сътрудничество и конструктивно общуване.
Познание и реалност	Познава спецификата на философското познание за реалността: философия, светозглед, знание, мъдрост. Използва философски и психологически понятия и теории за осмисляне на личния си опит. Осъзнава значението на философската традиция като ресурс за формиране и обосноваване на личен светозглед.
Основни познавателни и функционални компетентности	1. Анализ на философски текст: Ученикът умее да формулира тезата на текста и да я оценява от гледна точка на жизнения си опит. 2. Създаване на аналитичен текст (философско есе): Ученикът умее да създава кратък аналитичен текст с ясна структура, в който формулира проблем и теза и я аргументира предимно чрез примери и аргументи от всекидневието и личния опит. 3. Участие в дискусия: Ученикът може да формулира ясно и точно лична позиция и да я обосновава. Участва конструктивно в диалогични форми на философско изследване с определен регламент (дискусия). 4. Анализ на казус: Ученикът умее да анализира проблемна ситуация, да формулира проблем или конфликт и да аргументира лична позиция. 5. Разработване на проект (социален и/или изследователски): Ученикът умее да осъществява индивидуални и групови проучвания, като използва разнообразни информационни източници, постига и представя конкретни резултати. 6. Публично представяне (презентационни умения): Ученикът умее структурирано да представя пред публика информация, като спазва предварително зададен регламент и използва различни средства и технологии за онагледяване.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. ТЕМА: ЩО Е ФИЛОСОФИЯ?		
1.1. Знание и мъдрост	Разбира спецификата на философията като „любов към мъдростта“. Различава понятията знание и мъдрост. Различава философското познание от познанието на частните науки и религията. Разграничава философските от всекидневните въпроси.	философия, мъдрост, знание, вяра, светоглед
1.2. Начала на философстването	Познава историческото възникване на философията от митологичното мислене в Древна Гърция и го описва чрез понятията мит и логос. Разпознава ситуации в опита си, които изискват философско осмисляне (удивление, съмнение, гранични ситуации). Различава историческо от екзистенциално начало на философстването. Разбира личностния смисъл от заниманията с философия.	мит, логос, удивление, сомнение, гранични ситуации
2. ТЕМА: ЛИЧНОСТ И СЕБЕПОЗНАНИЕ		
2.1. Личностната идентичност като философски проблем	Разбира философските търсения на идентичността на човека чрез отношенията между понятията душа и тяло. Различава понятията индивид и личност (единичност и уникалност). Изследва аспекти на личната си идентичност. Осъзнава динамиката и ценността на личностното развитие.	индивид, личност, душа, тяло
2.2. Подходи за изследване на човека	Познава основни възгледи (за човешката психика и поведение) на бихейвиоризма, психоанализата и хуманистичната психология. Анализира сходствата и разликите между човека и други форми на съществуване: животни, машини, компютри и т.н. Различава философски и психологически подходи при изследването на човека. Осъзнава значението на психологическите теории за личността за самопознанието и личностното развитие. Проявява нагласа за използване на философски и психологически концепции за човека при осмислянето на личния опит и социалната среда.	антропология, психология, човек, психика, съзнание, поведение
2.3. Самооценка и мотивация	Определя понятията Аз-образ и самооценка и разбира тяхната взаимовръзка. Познава модела на Ейбрахам Маслоу за описание на човешките потребности. Изследва своя Аз-образ и самооценка. Анализира своето поведение чрез понятията потребности, мотиви и цели. Съотнася знанието за своите потребности и самооценка с плановете си за кариерно развитие. Отнася се конструктивно към себе си и другите личности.	Аз-образ, самооценка, потребности, мотиви, цели, кариерно развитие
2.4. Личностно развитие	Познава основни теории, които описват развитието на личността (социално-психологическо – Е. Ериксън, когнитивно – Ж. Пиаже, морално – Л. Колбърг). Определя понятията учене, памет, въображение. Прилага изучаваните понятия и теории за обясняване на ситуации от личното си развитие. Изследва собствения си начин на учене и използва техники за ефективно учене. Оценява ролята на уменията за учене за личностното развитие през целия живот.	личностно развитие, учене, памет, въображение
3. ТЕМА: МЕЖДУЛИЧНОСТНИ ОТНОШЕНИЯ		
3.1. Общуване	Разбира общуването като социално умение. Различава средствата на вербалното и невербалното общуване. Прилага техники за активно слушане в процеса на общуване в клас. Разпознава характерни стереотипи като пречка за общуването и приемането на групостта. Разпознава емоциите и променя съответно поведението си (проявява емоционална интелигентност). Оценява важността на емпатията за ефективното общуване. Отстоява и аргументира позицията си в процеса на общуване (автентичност и асертивност).	общуване, емпатия, асертивност, емоционална интелигентност

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
3.2. Социални групи и роли	Разпознава видове групи според различни критерии. Разбира разликата между група и екип. Познава алтернативни теории за лидерство. Анализира личностната си идентичност през принадлежността си към различни социални групи. Изследва ролите и отношенията в класа като социална група. Проявява готовност да развива своя потенциал за работа в екип. Осъзнава важността и влиянието на груповата принадлежност за личностната идентичност и развитие.	социални групи, социални роли, екип, лидерство
4. ТЕМА: ЛИЧНОСТ И СОЦИАЛНА СРЕДА		
4.1. Конфликти	Познава различни стратегии за справяне с конфликти. Познава причините за агресията и типичните форми на агресивно поведение. Описва и оценява поведението си в конфликтни ситуации, като прилага психологически модели. Разпознава форми на агресия в училище и общността. Разбира положителните аспекти на конфликта като възможност за изясняване на отношения и решаване на проблеми. Оценява ефективното общуване и разрешаване на конфликти като възможности за превенция на агресивно поведение.	решаване на конфликти, агресия
4.2. Психично здраве и зависимости	Познава видовете зависимости. Различава фактори от причини за попадане в зависимост. Изследва своя личен опит за фактори, които могат да доведат до изпадане в зависимост. Анализира отношението между психичното здраве и самооценката, личната и груповата идентичност. Осъзнава важността на волята и подкрепата от средата за справяне със зависимо поведение и поддържане на психичното здраве.	зависимост (физиологична, психична, социална), локус на контрол, психично здраве

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет философия в VIII клас е 36 часа.

Препоръчително разпределение на часовете:	
За нови знания	39%
За практически дейности и упражнения	45%
За обобщение	5%
За контрол и оценка (за входно и изходно равнище, за контролни работи)	11%

Основните познавателни и функционални компетентности се изграждат през целия курс на обучение и през всички теми. Необходимо е да се планира първоначалното им въвеждане в рамките на 2 до 4 часа годишно.

Основни познавателни и функционални компетентности	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Анализ на философски текст (използване на популярни научни, психологически или философски текстове като източник на информация)	Може да различава аналитичен текст (популярно научен или философски) от художествен текст. Може да формулира коректно авторската теза и да задава въпроси към текста. Сравнява информацията от различни текстове по една и съща тема или проблем. Изразява ясно лична позиция към текста и я аргументира.	аналитичен текст
2. Създаване на аналитичен текст	Формулира писмено ясна и разбираема теза/лична позиция по даден проблем. Аргументира писмено теза/лична позиция предимно с примери и аргументи от ежедневието.	
3. Участие в дискусия	Формулира ясно и разбираемо лична позиция и я обосновава. Осъзнава нуждата от спазване на правила като условие за ефективност на дискусията.	
4. Анализ на казус	Разпознава изучаван философски или психологически проблем в описанието на конкретна ситуация (казус). Формулира и аргументира решение или лична позиция.	казус
5. Работа по проект (самостоятелно проучване по тема)	Осъществява самостоятелно групово или индивидуално проучване по теми от учебната програма. Представя резултатите от проучванията си. Създава конкретни продукти (презентации, текстове, творчески форми – колажи, филми, блогове, уикита...).	проект, цел, резултат
6. Публично представяне	Може да подготви кратко публично представяне с ясно изразена структура (въведение, изложение, заключение). Може да онагледява представянето си с различни средства и технологии. Умее да спазва предварително зададен времеви и съдържателен регламент за представянето.	

СПЕЦИФИЧНИ ФОРМИ И МЕТОДИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценяването на постиженията на учениците включва не само усвояването на знанията, но също така и степента на придобиване на умения и тяхното прилагане за диференцирано и аргументирано изразяване на лична позиция. Ученикът се насърчава да формира лично отношение към философските и психологическите проблеми, но начинът на разглеждането им се основава на критическо мислене и последователност, които са измерими и поради

това могат да бъдат оценявани. Обучението по философия създава условия за възможна промяна в личността и обществото чрез работа върху нагласите на учениците, които невинаги са измерими с количествени показатели.

Важна част от оценяването е участието на ученика в различни форми на групови задания. По такъв начин се развиват умения за учене, за работа в екип и за наблюдение и рефлексия на групови процеси.

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:	
Индивидуално участие в работата в клас (анализ на текст, дискусии, дебати, анализ на казуси, проекти...)	25%
Индивидуални писмени задачи (домашни работи – аналитичен текст, анализ на текст, есе, портфолио, анализ на казус)	20%
Контролни работи (писмени изпитвания)	25%
Участие в групови практически дейности (дискусии, казуси, проекти, презентации, творчески задачи...)	30%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Философията учи на *систематично и последователно мислене*, което създава връзки между отделни явления и цялостен контекст. Ето защо в процеса на преподаване са възможни множество междупредметни връзки.

Четири от осемте ключови компетентности в Европейската референтна рамка за учене през целия живот – умения за учене, обществени и граждански компетентности, инициативност и предприемчивост, културни познания и творчески из-

яви – се развиват оптимално чрез обучението по философия. Елементи на други три ключови компетентности – умения за общуване на роден и на чужд език и дигитална компетентност – се включват в комплексните *познавателни и функционални компетентности* (според Европейската квалификационна рамка), които се формират в обучението по философия. Развиването на тези ключови компетентности преминава през осъществяването на разнообразни конкретни дейности.

Дейности	Ключови компетентности	Междупредметни връзки
В класната стая		
Използване на популярни научни, психологически или философски текстове като източник на информация (на български и чужди езици според профила на училището)	общуване на роден език общуване на чужди езици (според профила на училището)	български език и литература, чужди езици – умения за анализ на текст – откриване на философски проблеми/теми в литературни и публицистични текстове
Организиране на дискусии по проблеми, важни за личността и образователната общност (група, клас, училище)	общуване на роден език обществени и граждански компетентности	български език/чужди езици – спазване на езиковата норма гражданско образование
Изготвяне на публични презентации на резултатите от индивидуални и групови изследователски задачи	общуване на роден и чужд език дигитална компетентност инициативност и предприемчивост умения за учене	– спазване на езиковите норми при изложението – използване на ИКТ при търсене на информация и оформяне на презентации – планиране и осъществяване на индивидуални и групови изследователски задачи, работа в екип
Срещи с експерти (напр. консултанти по кариерно развитие, работещи със зависими и др.)	общуване на роден език обществени и граждански компетентности инициативност и предприемчивост	гражданско образование
Анализ на музикални творби и произведения на изкуството (картини, филми, видеоклипове)	общуване на роден език културна осъзнатост и творчество	литература, история и цивилизация, изобразително изкуство, музика
Извън класната стая		
Самостоятелни или групови проучвания в интернет по теми от програмата	общуване на роден и чужд език умения за учене дигитална компетентност обществени и граждански компетентности	търсене и критична оценка на информация в интернет (на роден или чужди езици)
Посещение на различни институции (консултантски центрове, НПО, тренинг организации)	общуване на роден и чужд език умения за учене инициативност и предприемчивост обществени и граждански компетентности	гражданско образование
Творчески задачи – рисунки, музика, поезия, проза, художествена фотография, компютърна графика, театър и др.	културна осъзнатост и творчество	изобразително изкуство, музика – изразяване на философски идеи чрез средствата на изучаваните изкуства

Съдържание

Предговор.....	3
Особености на обучението по философия в 8. клас.....	4
Представяне на предимствата на учебния комплект.....	5
Съдържание на учебния комплект.....	6
Педагогическа технология, заложена в учебната система по философия за 8. клас.....	8
Методически насоки и разработки на уроците.....	11
Интерактивни игри, допълнителни задачи и текстове по теми.....	26
Примерно годишно разпределение на учебното съдържание по философия за 8. клас.....	32
Учебна програма по философия за 8. клас (общообразователна подготовка).....	42

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

по **ФИЛОСОФИЯ**

за 8. клас

Автори

Георги Каприев
Деница Каприева
Диана Маркова

Редактор

Даниела Кръстева

Графичен дизайн

Ивац Христов

Коректор

Яна Червенова

Българска. Първо издание, 2016
Формат 60x90/8. Печатни коли 6
ISBN 978-954-18-1058-3
№ 17-08470040-17

Издателство

Булвест 2000
1505 София, ул. „Васил Друмев“ 36
тел.: (02) 8061 300, факс: (02) 8061 313

Печат

„БУЛВЕСТ ПРИНТ“ АД

БЕЗПЛАТЕН ЕКЗЕМПЛЯР